

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

Andrea Keclíková

EXPLICITNOST A EXPLICITACE V PŘEKLADU
EXPLICITNESS AND EXPLICITATION IN
TRANSLATION

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Miroslava Sládková, CSc.

Praha 2013

Děkuji Doc. PhDr. Miroslavě Sládkové, CSc. za odborné vedení práce, mnoho cenných rad a podnětů a obětavý přístup.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. dubna 2013

Podpis: .....

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá explicitností a sémantickými explicitacemi v překladu. Jejím cílem je potvrdit či vyvrátit explicitační hypotézu S. Blum-Kulkové, dle níž překlady vykazují vyšší míru explicitnosti než originál, a to nezávisle na jazyku překladu. Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části se pojednává o dosavadním stavu zkoumané problematiky z hlediska terminologie a zařazení explicitace mezi další překladatelské postupy, překladových univerzálií, kognitivního procesu při překladu i přínosu korpusové lingvistiky k výzkumu explicitací. V této části jsou rovněž vymezeny a definovány pojmy explicitnost a explicitace, poté následuje rozdělení typů explicitace dle několika hledisek. Empirická část práce je založena na podrobné analýze excerpt českých i francouzských beletristických děl a jejich překladů, v nichž byl zkoumán výskyt sémantických explicitací. Analýzu uzavírá shrnutí výsledků a jejich konfrontace s explicitační hypotézou.

KLÍČOVÁ SLOVA – explicitnost, explicitace, explicitační hypotéza, formální vykládání syntaktických vztahů, implicitnost, implicitace, posun, sémantika, vykládání nedořečeného, zlogičťování textu

ABSTRACT

This diploma thesis deals with explicitness and semantic explicitations in translation. Its goal is to confirm or disprove the explicitation hypothesis of S. Blum-Kulka, according to which translated texts are more explicit than their originals, regardless of the language of translation. The thesis is divided into two parts. The theoretical part focuses on the definition of explicitness and explicitation, presents explicitation from the point of view of terminology, translation universals, the cognitive process of translating and the contribution of corpus linguistics to the research of different forms of explicitation. The theoretical part also contains division of explicitation into different types and its classification among other translation procedures. The empirical part is based on a detailed analysis of excerpts obtained from French and Czech belletristic originals and their translations through which the semantic explicitations are researched. The analysis is concluded by a summary of all obtained results and by their confrontation with the explicitation hypothesis.

KEYWORDS – explicitation, explicitness, explicitation hypothesis, interpretation of syntactic relationships, implicitness, implicitation, shift, semantics, explicitation of the unsaid, making text more logical

OBSAH

ÚVOD	8
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	10
1.1 DEFINICE POJMŮ.....	10
1.2 STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY	11
1.2.1 Pojetí problematiky explicitace/implicitace	11
1.2.1.1 Pojetí z hlediska terminologie, postavení explicitace mezi dalšími překladačskými strategiemi	11
1.2.1.2 Pojetí z hlediska překladačských univerzálií	15
1.2.1.3 Přínos korpusové lingvistiky pro zkoumání explicitace	17
1.2.2 Explicitace z hlediska kognitivního procesu při překladu	21
1.3 KLASIFIKACE TYPŮ EXPLICITACE A VYMEZENÍ VÝCHODISEK PRÁCE	25
1.3.1 Klasifikace typů explicitace.....	25
1.3.1.1 Typy explicitace podle podmíněnosti jevu	25
1.3.1.2 Typy explicitace podle jazykových plánů.....	27
1.4 VYMEZENÍ PRACOVNÍ HYPOTÉZY.....	29
1.4.1 Explicitní vs. implicitní konkurenty	29
1.4.2 Sémantická explicitace	31
1.4.3 Cíl diplomové práce.....	33
2 EMPIRICKÁ ČÁST	34
2.1 CHARAKTERISTIKA ANALYZOVANÝCH MATERIÁLŮ	34
2.1.1 Textový typ.....	34
2.1.2 Metodologické problémy výzkumu explicitace.....	36
2.1.2.1 Faktory ovlivňující explicitaci	36
2.1.2.2 Výběr fakultativních explicitací.....	37
2.1.3 Postupy a metody výzkumu.....	38
2.2 ANALÝZA EXPLICITACÍ A IMPLICITACÍ V PŘEKLADECH	40
2.2.1 Analýza explicitací a implicitací v překladech do češtiny.....	40
2.2.1.1 Analýza posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření při překladu knihy Etoile errante do češtiny	40
2.2.1.2 Analýza posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření při překladu knihy La cliente do češtiny	45

2.2.1.3	Souhrnná analýza posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření v překladech do češtiny.....	49
2.2.2	Analýza explicitací a implicitací v překladech do francouzštiny	52
2.2.2.1	Analýza posunů k explicitnějšímu a implicitnějším vyjádření při překladu knihy Krásné zelené oči	52
2.2.2.2	Analýza posunů k explicitnějšímu a implicitnějším vyjádření při překladu knihy Jozova Hanule.....	56
2.2.2.3	Analýza posunů k explicitnějšímu a implicitnějším vyjádření při překladu knihy Želary	60
2.2.2.3.1	Srovnání výsledků překladů knih Jozova Hanule a Želary Květy Legátové.....	64
2.2.2.4	Souhrnná analýza posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření v překladech do francouzštiny	68
2.3	POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ ANALÝZ.....	71
3	ZÁVĚR.....	73
	RESUMÉ.....	77
	SUMMARY.....	78
	RÉSUMÉ.....	79
	PŘEHLED TABULEK	80
	PŘEHLED GRAFŮ	81
	PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK.....	82
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	83
	SEZNAM PŘÍLOH.....	87

Úvod

Překlady byly po dlouhou dobu zkoumány a analyzovány pouze jako výsledné produkty překladatelské činnosti. Až postupem času se přešlo od zkoumání konečného produktu k překladatelskému procesu, tedy k tomu, čím je činnost překládání ovlivněna, podmíněna a řízena. Mnoho překladatelských škol vyvinulo různé teorie o procesu překladu, které popisují jednotlivé etapy překládání, a pokusilo se najít tzv. překladové univerzálie (Touy 1995). V souvislosti s nimi vzniklo nepřehledné množství hypotéz o posunech, k nimž při překladu dochází a které jsou společné všem nebo téměř všem překladům bez ohledu na situační kontext, žánr textu či specifickou jazykovou dvojici. Dvojice pojmů explicitace – implicitace byla vymezena a definována na začátku druhé poloviny dvacátého století, od té doby se jejich zkoumáním zabývalo mnoho významných lingvistů a translatologů, kteří se snažili o podrobný popis a analýzu prostředků, jimiž jsou vyjádřeny.

Tato diplomová práce bude teoreticko-empirického zaměření. V teoretické části budeme vycházet z odborné literatury a pojednáme o dosavadním stavu zkoumané problematiky nejprve v zahraničí a poté i na česko-slovenské překladatelské scéně. Zaměříme se na různá pojetí explicitace nejprve z hlediska terminologie a postavení explicitace mezi dalšími překladatelskými strategiemi, poté rovněž z hlediska překladových univerzálií. V souvislosti s novými metodami výzkumu pojednáme o korpusové lingvistice a jejím přínosu pro výzkum. V další kapitole teoretické části se soustředíme na explicitaci z hlediska kognitivního procesu při překladu, jenž je neodmyslitelnou a potřebnou složkou pro konkretizaci výpovědi. Následně přejdeme k vymezení pojmů explicitace a implicitace a navážeme klasifikací typů explicitace.

V empirické části poté přistoupíme k výzkumu, pro nějž jsme použili excerpta z pěti literárních děl a jejich překladů (*La cliente – Zákaznice*¹, *Etoile errante – Bludná hvězda*², *Krásné zelené oči – Elle avait les yeux verts*³, *Jozova Hanule – La Belle de Joza*⁴ a *Želary –*

---

¹ Assouline, P.: *La cliente*. Paris: Gallimard 1998, 200 s.; Assouline, P.: *Zákaznice*. Praha: Prostor 2000. 174s. Přeložil Lubomír Martínek.

² Le Clézio, J.-M. Gustave: *Etoile errante*. Paris: Gallimard 1994. 349 s.; Le Clézio, J.-M. Gustave: *Bludná hvězda*. Ewa Edition 1996. 294 s. Přeložila Eva Pokorná.

³ Lustig, A.: *Krásné zelené oči*. Praha: Nakladatelství Andrej Šťastný 2003. 347 s.; Lustig, A.: *Elle avait les yeux verts*. Paris: Galaarde Editions 2010. Přeložila Erika Abrams.

⁴ Legátová, K.: *Jozova Hanule*. Praha/Litomyšl: Nakladatelství Paseka 2002. 110 s.; Legátová, K.: *La Belle je Joza*. Cergy: A vue d'œil 2008. 318 s. Přeložila Eurydice Antolin.

*Ceux de Želary*⁵). Zaměříme se na výskyt sémantické explicitace v originálu a v překladu. Před samotnou analýzou si však nejprve vymezíme její druhy včetně prostředků, jakými může být vyjádřena. Následně porovnáme jednotlivé originály s překlady a zanalyzujeme vzniklé posuny. Určíme, zda v jejich důsledku došlo k vyjádření explicitnějším či implicitnějším. Statistickou metodou určíme jejich četnost a provedeme klasifikaci prostředků, jimiž jsou vyjádřeny. Analýza jednotlivých děl odděleně nám mimo jiné umožní srovnat idiolekty všech překladatelů a posoudit, zda u nich převažuje tendence k explicitaci či implicitaci, popřípadě nám pomůže zjistit, kterých prostředků překladatelé využívají nejčastěji. Cílem práce bude potvrdit či vyvrátit explicitační hypotézu lingvistky S. Blum-Kulkové a zároveň zjistit, zda idiolekt překladatele přispívá k vyšší explicitnosti překladu.

---

⁵ Legátová, K.: *Želary*. Praha/Litomyšl: Nakladatelství Paseka 2001. 255 s.; Legátová, K.: *Ceux de Želary*. Lausanne: Les Editions noir sur blanc 2010. 377 s. Přeložila Christine Laferrière.

1. Teoretická východiska

Předpokladem odborné práce by mělo být vysvětlení a vymezení pojmů, s nimiž budeme pracovat. Nejprve se soustředíme na pojem „explicitace“. Dle francouzského translatologa J. Delisla (1997) je třeba hledat význam tohoto slova v původní kolokaci „explication de texte“, která v oblasti literární vědy představuje synonymum pro „komentář k textu“. Správný komentář k textu by měl odrážet všechny nepatrné smyslové nuance, díky nimž je čtenáři vyložen význam obsažený ve výpovědi. Při překladu k podobnému vykládání (vysvětlování) textu dochází, nikoli však formou výslovného komentáře (výjimku tvoří záměrné poznámky pod čarou a vysvětlivky), ale formou komplexní translatologické analýzy, která překladu předchází a při níž musí dobrý překladatel brát na zřetel význam slov v kontextu, rytmus vět, použitý rejstřík, ale také možné konotace a aluze. Jen v takovém případě je překladatel schopen použít výrazy, které s ohledem na kontext obsáhnou a vyjádří smysl sdělení ve výchozím textu.

1.1 Definice pojmů

Pro vymezení pojmů použijeme definici K. Hausenblase (1972).

Explicitnost „znamená výslovné vyjádření informace“, **implicitnost** pak znamená opak, tedy „nevýslovné vyjádření, z něhož se vyrozumívá něco, co je ve významu řečeného zahrnuto a co může být interpretováno“ (1972: 100). Explicitnost lze chápat jako textový rys, který se může projevovat v různé míře, např. při vysoké explicitnosti se texty stávají redundantními, při přílišné implicitnosti naopak srozumitelnými pouze malému okruhu čtenářů, či zcela nesrozumitelnými. Dle Popoviče je explicitnost pojmem relativním, neboť závisí na informovanosti účastníků komunikačního aktu (1983).

Explicitace je „překladatelský proces, při němž je v povrchové struktuře cílového sdělení výslovně vyjádřen význam, který je ve výchozím sdělení obsažen pouze v jeho struktuře hloubkové“ (Pražská 2008: 11). Mnozí lingvisté (Levý 1964, Nida 1964, Vázquez-Ayora 1977, Stolzeová 1993, aj.) explicitaci řadí mezi překladatelské postupy. Její použití je však v různých textech motivováno různě a je ovlivněno jak jazykovými či kulturními odlišnostmi výchozí a cílové kultury, tak také idiolektem překladatele a jeho volbou gramatických, lexikálních a syntaktických prostředků.

1.2 Stav zkoumané problematiky

1.2.1 Pojetí problematiky explicitace/implicitace

V historii translatoologie se problematikou explicitace/implicitace zabývala celá řada odborníků, kteří se na ni snažili nazírat z různých hledisek. Daná hlediska jsou spolu úzce provázána a mnozí lingvisté je při svém bádání mění či prolínají. My se však pro lepší orientaci v problematice budeme věnovat jednotlivým hlediskům odděleně.

1.2.1.1 Pojetí z hlediska terminologie, postavení explicitace mezi dalšími překladatelskými strategiemi

Samostatné termíny „explicitace“ a „implicitace“ zavedli jako první v roce 1958 kanadští lingvisté **J.-P. Vinay a J. Dalbernet**, kteří je definují takto: „L'explicitation consiste à introduire dans la langue d'arrivée des précisions qui restent implicites dans la langue de départ, mais qui se dégagent du contexte ou de la situation“ (1958: 9–10). Dojde-li při překladu vlivem explicitace k vyjádření informace, jež v původním textu vyjádřena nebyla, hovoří Vinay a Dalbernet o tzv. zisku. Nastane-li situace opačná, tzn. je-li v překladu implicitně vyjádřen prvek, který byl ve výchozím textu vyjádřen explicitně, dochází k tzv. ztrátě (1995: 170). Přestože kromě zmíněných termínů navrhli také klasifikaci sedmi překladatelských postupů (výpůjčka, kalk, doslovný překlad, transpozice, modulace, adaptace a ekvivalence), explicitace k nim v jejich podání nepatří.

Po vymezení termínů Vinayem a Dalbernetem se jevem explicitních a implicitních vyjádření zabývalo mnoho lingvistů. Jako jeden z prvních se touto problematikou **z hlediska překladatelských postupů** zabýval **E. Nida** (1964). Ačkoli výše zmíněnou terminologii Vinaye a Dalbernetova nepřebírá a operuje s vlastními pojmy, navazuje na kanadský koncept explicitace/implicitace⁶ a hovoří o úpravách textu (adjustments), jež dále dělí na *a) doplňování eliptických vyjádření; b) povinné specifikace za účelem zamezení dvojznačnosti; c) doplnění vyžadovaná jinou gramatickou strukturou; d) rozvedení implicitního vyjádření na explicitní; e) odpovědi na řečnické otázky; f) klasifikátory; g) spojovací výrazy; h) kategorie*

---

⁶ Nida (1964: 28) o explicitaci a implicitaci hovoří jako o jevu, který nastane, když důležité sémantické prvky implicitně obsažené ve výchozím jazyce musí být v jazyce příjemce vyjádřeny explicitně.

cílového jazyka, které ve výchozím jazyce neexistují; i) dublety (Nida 1964: 227, překlad autorka). Nida rovněž podotýká, že dílo v překladu bývá často delší než originál (1982: 163), neboť překladatel je při převodu mnohdy nucen v cílovém textu (dále jen CT) explicitovat složku, jež jsou ve výchozím textu (dále jen VT) obsaženy implicitně (tímto případem jsou často kulturně specifické explicitace). Dalším důvodem, proč se překladatelé k explicitacím přiklánějí, bývá zohlednění rozdílných znalostí koncových recipientů textu. Explicitním vyjadřováním informací, které byly ve VT vyjádřeny pouze implicitně, se tak překladatel snaží učinit text srozumitelný co největšímu počtu čtenářů.

Ruský translatolog **L. S. Bachudarov** navrhuje, obdobně jako E. Nida, 4 typy transformací v překladu, jimiž jsou transpozice, substituce, doplnění a vypuštění (1975: 223 cit. Klaudy 1998: 105).

Na základě posunů, k nimž při překladu vlivem gramatických či stylistických požadavků dochází, vytvořili Vinay a Dalbernet svou typologii sedmi překladatelských postupů (viz výše). Navázal na ně španělský translatolog **G. Vázquez-Ayora** (1977: 251), jenž předložil vlastní rozdělení na osm překladatelských postupů: transpozice, ekvivalence, modulace a adaptace (stejně jako u Vinaye a Dalbernet), dále pak přidává explicitaci, amplifikaci, vynechání a kompenzaci.

V oblasti německé translatologie se otázkou explicitace zabýval **F. Güttinger** (1963: 214nn), který podobně jako Nida poukazuje na to, že překlady bývají delší než VT, což objasňuje několika argumenty. Zaprvé tvrdí, že k prodlužování překladu v porovnání s originálem může docházet proto, že jen zřídka lze přeložit význam jednoho slova ve výchozím jazyce jednoslovným ekvivalentem v jazyce cílovém. Víceslovné výrazy textu překladu logicky prodlužují, překladatel by se však měl snažit nadměrné prodlužování textu omezit například pomocí kompenzace na místech, kde pro víceslovná vyjádření ve výchozím jazyce lze použít jednoslovná vyjádření v jazyce cílovém.

O kompenzační překladatelské strategii hovoří také **R. Stolzeová** (1993). Cílem této strategie je podle ní zejména usnadnit čtenáři pochopení textu a vyrovnávat rozdíly, které vyplývají z různých znalostí a kulturního zázemí recipientů originálu a překladu. Jako vhodný překladatelský postup pro převod kulturně a geograficky podmíněných rozdílů, tj. reálií, zmiňuje stejně jako Ch. Nordová parafrázi. K dalším překladatelským explicitačním

postupům dále řadí také všechny prostředky textové koherence (anaforické odkazování osobními zájmeny či konektory), metakomunikační vsuvky (např. jak již bylo řečeno..., atd.) a vysvětlující apozice, jež explicitně vyjadřují složky, které by pro čtenáře překladu mohly být těžko dešifrovatelné.

Fenoménem explicitace/implicitace se zabývali také čeští a slovenští lingvisté a translatoologové. Terminologie se však povětšinou neujala, a tak se s explicitací a implicitací můžeme setkat pod nejrůznějšími označeními. **K. Hausenblas** ve svém článku *Explicitnost a implicitnost jazykového vyjádření*, který byl publikován v roce 1972 v časopise *Slovo a slovesnost*, hovoří o explicitnosti a implicitnosti jako o polotermínech, neboť pro něj nejsou ještě dostatečně oficializované. Z toho důvodu je nazývá *pojmenování*. Explicitní vyjádření vysvětluje jako vyjádření výslovné, zatímco implicitní vyjádření chápe jako vyjádření takové, z něhož se vyrozumívá něco, co je zahrnuto ve významu (smyslu) řečeného a co může být interpretováno. Tato složka však není vyjádřena výslovně. (1972: 100). Spolu s rysem výslovnosti a nevýslovnosti upozorňuje na skutečnost, že v těchto termínech je obsažen ještě rys rozvinutosti či nerozvinutosti vyjádření. Tato vlastnost dle něj může být odstupňována, jelikož v různých způsobech vyjádření se vyskytuje různá míra rozvinutosti (explicitnosti). To dokládá na příkladu V. Hraběte, který zkoumal stupně explicitnosti ve vyjadřování predikace v jazykové kombinaci čeština – ruština.⁷

A. Popovič dvojici explicitnost – implicitnost definuje jako „úplnost a neúplnost výrazu“, kterou se rozumí uplatňování známých či zřejmých nebo naopak neznámých či nezřejmých informací v textu. Explicitnost je tedy míra známé, opakované informace, která se v textu výslovně objevuje proto, aby byl co nejúplnější. Je-li míra úplnosti a srozumitelnosti překročena, stává se text nadměrně redundantním (opakuje známé věci) a komunikace má v této rovině nulový efekt. Opačným jevem, implicitností, je pak omezování redundantních informací s ohledem na užítkovou rovinu, kterou si lze v textu doplnit ze souvislosti (1983: 107). Stejně jako se může vyskytovat nadměrná redundance, může také docházet k příliš vysoké míře implicitních informací, s níž roste význam „podtextu“. Je-li tato míra

---

⁷ „U infinitivu užitého ve funkci druhého sdělení můžeme rozlišit 3 stupně explicitnosti predikace: 1. Infinitiv jako kondenzátor druhého sdělení, 2. Polovětnou vazbu infinitivní, 3. Infinitivní vedlejší větu.“ (Hrabě, V: Polovětné vazby a kondenzace „druhého sdělení“ v ruštině a češtině. Praha 1964. s. 37 cit. Hausenblas 1972: 100)

překročena, stává se text srozumitelným pouze velmi malému množství příjemců, kteří jsou schopni mu porozumět na základě znalostí či kontextu. Jindy se text stane zcela nesrozumitelným. Hausenblas nicméně upozorňuje, že dvojice pojmů „úplnost – neúplnost“ a „explicitnost – implicitnost“ nejsou totožné. Úplnost – neúplnost vyjádření dělí na dva typy: první typ se týká výrazové stránky vyjádření (za neúplnou je považována taková větná konstrukce, v níž je vypuštěna (není vyjádřena) část její obvyklé podoby – u nás nejčastěji elipsa). Druhým typem neúplnosti je neúplnost věcná, např. neúplnost popisu jevu ve vědeckém pojednání či v právnickém textu. Přímým důkazem toho, že explicitnost a implicitnost se nemusí rovnat úplnosti či neúplnosti výrazu, jsou i některé ustálené případy záměrné výrazové neúplnosti, která přesto může být chápána jako implicitní vyjádření určitého jevu, ne však věcně neúplné vyjádření.

Označení explicitace či explicitnost si neosvojil ani **J. Levý**, který však hovoří o specifčnosti tzv. překladatelštiny, tedy nešvarů, jichž se překladatelé často dopouští. Pro ni jsou typické tři typy intelektualizace: 1) zlogičťování textu, 2) vykládání nedořečeného a 3) formální vyjadřování syntaktických vztahů (1983: 145). Příčinou intelektualizace, v rámci níž mohou být překlady o napětí mezi myšlenkou a vyjádřením připraveny, je ve většině případů snaha překladatele dílo cílovému čtenáři přetlumočit a podat co nejsrozumitelněji.

Stejně jako J. Levý, ani **J. V. Bečka** neoperuje s pojmem explicitnost či explicitace, ale používá termín „nasycenost výrazu“ (1992: 217), kterou rozděluje na 4 typy: 1) výraz nenasyčený, 2) výraz formálně nenasyčený, 3) výraz lexikálně nasycený a 4) výraz sémanticky nasycený. Mimo to upozorňuje také na nebezpečí „přesycenosti a přetížené přesycenosti výrazu“ (1992: 223). K. Hausenblas k Bečkově pojetí nasycenosti výrazu poznamenává, že se týká pouze poměru „obsahových a pomocných (formálních) prvků věty ve vyjádření myšlenky“ (Bečka. *Úvod do české stylistiky*. Praha 1948, s. 236), a tedy jen zlomku komplexní problematiky, kterou explicitnost / implicitnost představují.

M. Jelínek se v souvislosti s explicitností/implicitností vyjádření zabývá konkurenty explicitními a implicitními, které mohou zaujímat odlišné pozice na ose vymezené „z jedné strany pólem krajní implicitnosti, z druhé pólem maximální explicitnosti“ (Grepl, 1996: 742), přičemž posouváním po ose můžeme najít konkurenty výrazově neúplné (defektivní) nebo naopak nadbytečné (abundantní). Jelínek kromě osy implicitnosti-explicitnosti dále rozlišuje dva druhy implicitnosti (explicitnosti):

- a) implicitnost (explicitnost) věcnou, jež závisí na tom, co chce mluvčí záměrně sdělit, a na úplnosti informace, kterou si žádá adresát;
- b) implicitnost (explicitnost) pojmenovávací, jež zahrnuje významy ukryté v gramatické formě či syntaktickém schématu.

K vlastnímu rozdělení explicitnosti přistoupil také **J. Dubský**, který rozlišuje explicitnost sémanticky-lexikální a explicitnost výrazovou. Tu následně dělí na explicitnost rekční a větnou (1980: 261-267, 1988: 40-44 cit M. Václavíková 1999). K této typologii se dostaneme podrobněji v kapitole Typy explicitace.

D. Knittlová ve své publikaci *K teorii i praxi překladu* věnuje krátkou kapitolu explicitnosti a implicitnosti v souvislosti s jednoslovnými, resp. víceslovnými vyjádřeními. Protože pracuje na anglickém materiálu, dokládá dané jevy příklady anglických výrazů s jejich českými ekvivalenty a naopak. Dle Knittlové se „explicitnost projevuje větším množstvím informací výslovně vyjádřených, vyzvednutých do povrchové roviny jazyka, a to nejčastěji v podobě plnovýznamové jednotky, kterou má pojmenování v jednom jazyce oproti protějšku a druhém jazyce navíc.“ (2000: 38). Např. *poker game – poker* v češtině není třeba dodávat další jazykovou jednotku. Dále Knittlová poukazuje na tendenci překladatelů explicitně vyjadřovat informace, které byly ve VT pouze implikovány, např. *jet pilot – pilot tryskové stíhačky, lobby – hotelová hala*. V mnoha případech by význam implicitního vyjádření v CT vyplynul z kontextu a jeho explicitace tedy pouze prodlužuje lexikální jednotku a tím i cílový text. Na druhou stranu také ale uznává, že text se mnohdy díky rozšíření pomocí explicitací stává čtivějším. Lexikální rozšíření textu proto doporučuje kompenzovat kompresí a vypuštěním tam, kde překladatel uzná informace za nadbytečné.

1.2.1.2 Pojetí z hlediska překladových univerzálií

Z odlišného úhlu pohledu na problematiku explicitace/implicitace nazírá translatoložka **S. Blum-Kulková**, která ji chápe jako **překladovou univerzálii**. Zákonitosti tohoto jevu jako první zformulovala ve své explicitační hypotéze (1986), kdy zkoumala explicitace v rovině promluvy a tedy explicitace související s posuny koheze a koherence (tzv. *overt and covert markers*) v překladu. Jak říká, posuny kohezních prostředků mohou být dány částečně odlišnými gramatickými systémy jazyků a částečně také stylistickými preferencemi těchto prostředků. V rámci své hypotézy dále dochází k závěru, že při překladu textu

z výchozího jazyka (dále jen VT) do cílového jazyka (dále jen CT) má překladatel tendenci přidávat prostředky koheze, čímž se v přeloženém textu zvyšuje míra redundance (1986: 19).

Proti této hypotéze vznesla kritiku kanadská tranlatoložka **C. Séguinotová** s tím, že explicitace nemusí vždy znamenat nutně jen redundanci. Kromě tohoto argumentu poukázala rovněž na skutečnost, že větší počet slov v překladu může souviset s odlišností stylistických požadavků (výzkum na jazykové dvojici angličtina – francouzština). Termín explicitace tedy vymezila spíše na doplnění, jež nelze odůvodnit strukturálními, stylistickými ani rétorickými rozdíly mezi jazyky. Ačkoli se Séguinotová při porovnávání překladových textů oběma směry dostala k podobnému závěru jako Blum-Kulková, tj. že překladové texty vykazují vyšší míru explicitace, přesto se domnívá, že tento jev nemusí být způsoben pouze strukturálními nebo stylistickými rozdíly mezi oběma jazyky, ale do jisté míry také editační strategií editora (k tomuto závěru ji vede např. časté převádění informací, jež byly ve VT vyjádřeny ve vztahu podřadném, strukturou souřadnou v CT) (Klaudy 1996: 102). Séguinotová zkoumala explicitaci jako jev inherentně obsažený v překladu a odlišuje od sebe explicitace způsobené jazykovým systémem a explicitace plynoucí z povahy překladatelského procesu jako takového (1988: 18). Posledně zmiňovanou explicitaci pak odůvodňuje nutností formulovat myšlenky, jež vznikly původně ve výchozím jazyce (dále jen VJ), do cílového jazyka (dále jen CJ). O této „podvojnosti“ překladu u nás hovoří J. Levý (1983: 95).

Pojmem univerzálií překladu se podrobně zabýval **G. Toury**, který je nazývá rovněž zákony překladu (*universals of translational behavior*) (1980: 60) a podotýká, že u překladatelů (bez ohledu na osobnost překladatele, jazyk, žánr, období, atd.) se obecně vyskytuje tendence explicitovat v překladu informace, jež byly v původním textu obsaženy implicitně. Zároveň však poukazuje na nutnost rozlišovat explicitace jako univerzálie a explicitace způsobené jazykovými a překladatelskými normami. Toury se mimo jiné zabývá také vztahem mezi explicitací a čtivostí, přičemž na základě testovací metody (*cloze method*) dochází k závěru, že překlady bývají vlivem snahy překladatelů o interpretaci a dostatečnou kohezi obecně čtivější než paralelní texty v témže jazyce (1995).

Na téma rozdílů gramatických struktur jednotlivých jazyků se zaměřila egyptská tranlatoložka **M. Bakerová**, která v souvislosti s explicitností poukazuje na odlišnost systému gramatických kategorií v jednotlivých jazycích (1992: 82n). Dle ní má každý jazyk širokou paletu prostředků, pomocí nichž vyjadřuje kategorie, jako jsou čas, číslo, rod, vid, osoba,

blízká budoucnost, atd. Neexistuje tudíž žádný univerzální či objektivní způsob, jak při překladu přenést tyto prvky stejně věrně a přesně, jako se realizují ve VJ. „Gramatika je soubor pravidel, který určuje způsob, jakým mohou být jednotky jako jsou slova a věty v jazyce kombinovány, a typ informace, jež musí být ve výpovědi pravidelně vyjádřena explicitně. Prostřednictvím jazyka samozřejmě lze vyjádřit informace, které mluvčí vyjádřit potřebuje, avšak právě gramatická soustava daného jazyka určí, pomocí jakých prostředků lze explicitně vyjádřit kategorii času či rodu apod.“ (Baker 1992: 83, překlad autorka).

1.2.1.3 Přínos korpusové lingvistiky pro zkoumání explicitace

Zavedením elektronických korpusů v devadesátých letech 20. století získal translátologický výzkum nový vědecký prostředek. Díky korpusům je možné zkoumat nejrůznější lingvistické jevy a potvrzovat či vyvracet s nimi související hypotézy. Obecně rozlišujeme dva hlavní typy korpusů: a) paralelní korpusy umožňují zkoumat současně původní texty a jejich překlady a b) tzv. srovnatelné korpusy naopak slouží k porovnávání původních textů ve výchozím jazyce s obdobnými, avšak překladovými texty v témže jazyce.

Maďarská translátoložka **V. Papáiová** používala korpus Arabona, který sestává jak z anglických a maďarských paralelních textů, tak také z maďarsko-maďarských srovnatelných textů, v nichž identifikovala celkem 16 typů explicitačních strategií (časté doplňování elipsových struktur, doplňování spojek, lexikální vysvětlování a doplňování promluvočných částí, atd.). Při zkoumání srovnatelných textů prokázala vyšší míru explicitnosti v textech přeložených do maďarštiny než v původních maďarských textech (Klaudy 1998: 107). Papáiová rozlišuje explicitaci podle zaměření na překlad-proces a překlad-produkt. Z hlediska procesu je explicitace překladatelskou technikou způsobující strukturální či obsahové posuny VT. Tato technika má sloužit k objasnění dvojznačností, zlepšení a zvýšení míry koheze VT a rovněž k doplňování jazykových a mimojazykových informací. Z hlediska produktu jde pak o rys textu, který přispívá k vyšší míře explicitnosti CT v porovnání s původními texty v tomtéž jazyce (2004: 145).

Další maďarská translátoložka, **K. Klaudyová** (2005), se stejně jako její kolegyně V. Papáiová soustředila na zkoumání explicitací pomocí korpusů, a to v překladech beletrie z maďarštiny do angličtiny, němčiny, francouzštiny, ruštiny a naopak. Právě při zaměření na vztahy mezi explicitací a implicitací vytvořila tzv. hypotézu asymetrie (*the assymetry*

hypothesis), kterou vysvětluje jako nevyvážený vztah mezi explicitací v jednom směru a implicitací ve směru opačném. Klaudyová přichází s hypotézou, že při obligatorní explicitaci bývají posuny většinou symetrické, tzn. že explicitace jedním směrem automaticky předpokládá implicitaci směrem druhým. U nepovinných explicitací jedním směrem však implicitace směrem druhým nastat nemusí, což vede k asymetrii. Při analýze překladů Klaudyová dospěla ke zjištění, že překladatelé mají obecně tendenci volit v rámci nepovinné explicitace za ekvivalent např. místo obecnějšího slovesa sloveso konkrétnější.

Výzkum pomocí srovnávacích korpusů prováděla na anglicko-finském jazykovém materiálu finská translatožka **T. Puurtinenová** (Mauranen 2004). Předmětem jejího srovnávání se staly větné konektory v přeložené a původní finské literatuře pro děti. V první fázi korpusového porovnávání vyšlo najevo, že míra nefinitních konstrukcí je ve finských překladech dětské literatury (oproti původní finské dětské literatuře) vyšší a jejich užití snižuje čtivost a mluvnost textu, které jsou jedním z důležitých rysů literatury určené dětem. Pomocí doplňovacího testu (*cloze method*, Toury 1995: 227) Puurtinenová rovněž zjistila, že častý výskyt nefinitních vět dětem porozumění textu znatelně ztěžuje, zatímco finitní konstrukce s větnými konektory porozumění čtenému i předčítanému textu usnadňují. V další fázi výzkumu bylo zjištěno, že s užíváním nefinitních konstrukcí je spojena malá četnost větných konektorů. Z toho plyne závěr, že přeložené finské texty vykazují nižší frekvenci větných konektorů než texty původní. Na základě tohoto tvrzení se tedy Puurtinenové explicitační hypotézu potvrdit nepodařilo.

Další významný výzkum výskytu explicitace v překladech provedla norská translatožka **L. Øveråsová** (1998), a to na anglicko-norských a norsko-anglických překladech beletrie. Cílem bylo ověřit a potvrdit explicitační hypotézu, tedy dokázat vyšší míru explicitnosti v překladech do obou jazyků. Srovnání obou korpusů prokázalo jak vyšší míru explicitnosti v norských i anglických překladech, tak také nárůst lexikálních a gramatických prostředků koheze v překladech do obou jazyků, čímž byla explicitační hypotéza potvrzena. Na základě analyzovaného vzorku rozlišuje Øveråsová dva typy prostředků explicitace, resp. prostředků zvyšujících kohezi textu: a) přidání (*addition*), tedy použití gramatických či lexikálních prostředků, které ve VT použity nebyly, do textu překladu (v korpusu se nejčastěji vyskytovalo přidání spojovacích výrazů či příslovečné určení místa nebo času) a b) specifikace (*specification*), neboli rozšiřování gramatických nebo lexikálních

prostředků VT, což způsobuje vyšší explicitnost CT. K nejčastěji používaným specifikacím Øveråsová řadí specifikace substantiv pomocí determinantů, genitivních přívlasků či použití konkrétního výrazu místo výrazu obecnějšího. Kromě prostředků koheze a explicitační hypotézy se Øveråsová zabývala vztahem mezi explicitací a neutralizací. Je to jev, kdy překladatelé za účelem větší čtivosti textu dávají přednost volí neutrálnějšímu vyjádření či obecnějšímu slovní spojení před neobvyklými kolokacemi.

Problematika explicitace/implicitace se stala předmětem nejen mnoha studií a teorií, ale rovněž byla zvolena jako téma několika diplomových prací: na jazykové kombinaci čeština-španělština se jí zabývali M. Václavíková (1998) a P. Kozák (2004), na kombinaci čeština-angličtina M. Pošta (1999), na kombinaci čeština-němčina P. Konšalová (2006) a na kombinaci čeština-ruština H. Pražská (2008). Autorkou první diplomové práce zkoumající téma explicitnosti a explicitace v překladu na Ústavu translatologie UK je **M. Václavíková** (1999). K výzkumu zvolila český originál a jeho španělský překlad, který lze zařadit k textům informativním. Pro porovnání s paralelními původními texty posloužily informativní ekonomické texty publikované v českém a španělském tisku. Z obecného srovnání původních českých a španělských textů vyplynulo, že španělština je výrazově explicitnější než čeština (1999: 58) a že zkoumaný textový typ ve španělštině vykazuje menší frekvenci nominálních konstrukcí než v češtině. Václavíková ve své práci bere v úvahu také čtenářské presupozice (španělský překlad původního českého textu je určen hispanofonnímu recipientovi) jakožto faktory ovlivňující explicitnost vyjádření. Na základě těchto presupozic má překladatel potřebu ozřejmit jevy, které by cílovému příjemci překladu mohly být neznámé. Vzhledem k tomu, že Václavíková provádí výzkum pouze jedním směrem, v němž zvýšenou míru explicitace prokázala, navrhuje prozkoumání této oblasti také směrem ze španělštiny do češtiny. Zároveň však dokazuje, že explicitace, kterou J. Levý (1983: 144) zmiňuje v rámci uměleckého překladu, se realizuje také při překladu odborném.

Ojedinelý přístup k tematice explicitace představil ve své diplomové práci **M. Pošta** (1999). Svůj výzkum na česko-anglickém materiálu rozdělil do dvou etap. V první fázi dal několika osobám (je nutno podotknout, že všichni zúčastnění byli rodilí čeští překladatelé) přeložit jednotlivé věty vytržené z kontextu, a to jak z angličtiny do češtiny, tak také opačným směrem. Cílem této etapy bylo sledovat explicitační / implicitační posuny na úrovni menších struktur, a zejména pak meziprozodických vztahů. Ve fázi druhé překladatelé měli

překladačelé převést souvislý text o rozsahu cca 1 normostrany, a to rovněž oběma směry. Záměrem bylo provést analýzu explicitačních/implicitačních posunů na úrovni vyššího celku, především šlo o větnou a nadvětnou syntax. Aby byla zachována co největší objektivita výzkumy, nebyli překladačelé o uvedeném výzkumu informováni. Zadáním překladu bylo vytvořit překlad nikoli doslovný, nýbrž adekvátní. Po vyhodnocení získaného materiálu mohl Pošta konstatovat nárůst explicitace v obou směrech překladu, čímž explicitační hypotézu potvrdil. Zároveň dospěl k zajímavému poznatku, že rozhodujícím faktorem explicitace není typologie VJ-CJ, ale překlad do mateřštiny vs. překlad co cizího jazyka (1999: 114). Toto tvrzení dokazuje i vyšší procento výskytu explicitací při překladu do češtiny než při překladu do angličtiny. Na základě výsledků výzkumu rozlišuje čtyři faktory, které se na explicitaci podílejí: a) systémové/typologické a uzuální rozdíly mezi VJ a CJ, b) tendence k explicitaci podmíněná překladačelským procesem jako takovým, c) minimaxová strategie překladačele (zejména při překladu do cizího jazyka) a d) faktor rodilosti a kompetence překladačele (1999: 115).

Tématem explicitnosti a explicitace v překladu na kombinaci čeština-španělština se zabýval rovněž **P. Kozák** (2004), který se zaměřil na zkoumání explicitačních tendencí ve španělských informativních vědecko-spoločenských popularizujících textech a jejich českých překladech. V první fázi provedl kvantitativní analýzu původních španělských a českých paralelních textů a stanovil tak žánrové konvence v obou jazykových systémech. Ve druhé fázi přistoupil ke srovnání španělských textů a jejich českých překladů, na základě kterého potvrdil teorii J. Dubského, že španělština vykazuje oproti češtině obecně vyšší míru verbálního vyjadřování (predikace). Explicitační hypotézu se mu však jednoznačně potvrdit nepodařilo, neboť velký podíl vzorku tvořily jazykově podmíněné explicitace, které nejsou pro objektivní výzkum relevantní.

Výzkumem explicitací na česko-německém materiálu se zabývala **P. Konšalová** (2006), která srovnávala populárně naučné české i německé texty z oblasti historie a jejich německé/české překlady. V závěru práce dospěla k poznatku, že již při pouhém kontrastivním porovnání českých a německých výchozích textů je možno zaznamenat rozdíly, zejména např. obecně vyšší výskyt určitých sloves v češtině oproti vyjádřením nominálním, zatímco v němčině obecně převládají právě nominální konstrukce oproti kondenzátorům finitním, takže již výchozí české texty na rozdíl od výchozích textů německým jeví jako explicitnější

(2006: 106). V překladech česko-německých se jí podařilo zjistit, že explicitnější vyjádření v tomto směru oproti směru opačnému převládají o 47,8 %. Rovněž při analýze překladů z němčiny do češtiny byla zaznamenána převaha explicitace nad implicitací, a to o 40,6 %, čímž Konšalová explicitační hypotézu Blum-Kulkové potvrdila.

H. Pražská (2008) se ve své diplomové práci pokusila ověřit explicitační hypotézu na vzorku dvou ruských a dvou českých popularizujících textů a jejich překladů. Nejprve provedla kvantitativní analýzu výskytu syntaktické kondenzace v ruských a českých VT, kde upozornila na rozdílnou frekvenci užití kondenzátorů v závislosti na různých autorech textů (2008: 68). Při vyhodnocení výsledků zjistila, že v českých textech se vyskytuje více nefinitních, a tedy explicitnějších konstrukcí, zatímco v ruštině se hojněji vyskytují kondenzátory ve formě substantiv s predikační potencií. Následně Pražská přistoupila k samotnému srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v překladech oběma směry a dospěla k závěru, že v překladech do češtiny výrazně převažuje explicitace nad implicitací (61,3 % výskytu oproti 38,7 %), zatímco překlady do ruštiny naopak jednoznačně vykazovaly vyšší míru implicitace (82 % případů implicitace oproti 18 % explicitace). V poslední fázi výzkumu byla provedena kvantitativní analýza překladových textů, z níž vyplynulo, že české překlady jsou explicitnější než VT v ruštině, ale naopak implicitnější než původní paralelní texty v češtině. Překlady do češtiny však v porovnání s původními českými texty vyšší míru explicitace nevykazovaly, a proto se explicitační hypotézu potvrdit nepodařilo.

1.2.2 Explicitace z hlediska kognitivního procesu při překladu

Základním předpokladem porozumění ať již čtenému, tak i mluvenému sdělení, je schopnost konkretizace, jinými slovy schopnost vztáhnout si informace k relevantním a známým skutečnostem. Během překladatelského procesu u překladatele proto dochází ke třem po sobě jdoucím fázím: 1) porozumění čtenému, 2) interpretace předlohy a 3) přestylizování předlohy (Levý 1983: 25). Právě při porozumění čtenému a následné interpretaci předlohy u překladatele (stejně jako poté i u čtenáře) musí proběhnout konkretizace v jeho mysli. Tato konkretizace závisí na kognitivním poznání (*bagage cognitive*⁸), tedy na vzdělání, znalostech a životních zkušenostech překladatele. K dalším významným faktorům patří sociální a kulturní

---

⁸ Delisle, J.: Traduction raisonnée. 1997. Str. 145

prostředí, z něhož překladatel pochází, věk, atd. Prvním kamenem úrazu se proto stává již překladatelova interpretace předlohy, která je ovlivněna nejen jazykovými, ale především mimojazykovými znalostmi. Každý čtenář (a tedy i překladatel) je při interpretaci ovlivněn tím, co důvěrně zná a co se mu vybaví v mysli. **Levý** proto upozorňuje na skutečnost, že překladatel není čtenářem běžným, ale převádí „to pochopené a zkonkretizované“ do cílového jazyka pro další čtenáře, a má tedy dvojí zodpovědnost. Zaprvé zodpovědnost za to, že nezmění dílo původní (**Levý** zdurazňuje, že překladatel text pouze překládá, nikoli vytváří dílo zcela nové), a zadruhé zodpovědnost vůči čtenáři, že nezklame jeho očekávání (1983). Při interpretaci by si měl překladatel udržet objektivní odstup od díla a nevztahovat si informace v něm sdělované na subjektivní zážitky či situace, aby nedošlo ke zkreslení původního díla.

Otázkou možnosti resp. nemožnosti překladu z důvodu rozdílných interpretací se zabývá **J. Delisle**, který se ke skeptickému přístupu staví odmítavě:

„Il faut accepter le fait que la traduction est un art d'application et que la communication n'est jamais intégrale, même entre personnes partageant une langue commune. Pourquoi serait-on plus exigeant lorsqu'il s'agit d'une communication interlinguistique?“ (Delisle 1997: 127).

Odpovědí na tuto otázku může být fakt, že každý den spolu miliony lidí na celém světě komunikují prostřednictvím překladatelů a jejich dorozumění probíhá úspěšně. Dle **Delisla** probíhá proces porozumění nejen díky jazykovým znakům, ale také díky kontextu (*contexte cognitif*) (1997: 144). Právě kontext napomáhá při odstraňování mnohoznačnosti a nalezení správného smyslu. Pro ilustraci si **Delisle** vypůjčil příklad z článku **D. Seleskovitchové**, která uvádí větu „The chickens are ready to eat“. Tato věta zcela vytržená z kontextu může mít dva potenciální významy, a to „Les poulets sont cuits“ nebo „Il faut donner à manger aux poules“. Obecně lze konstatovat, že interpretace je stěžejní etapou kognitivního procesu překladu a „si le traducteur n'était pas interprète, il serait inutile“⁹. Ne nadarmo **D. Seleskovitchová** s **M. Ledererovou** nazvaly svou publikaci *Interpréter pour traduire*. Ačkoli se zaměřují převážně na proces tlumočení, aplikují své poznatky rovněž na překlad. Aby tlumočnický přetlumočit řečníkem vyslovenou výpověď, musí nejprve pochopit význam v ní obsažený, tzv. významovou jednotku, jejímuž pochopení napomáhá kontext (např. řekne-li řečník *Evenement XY aura lieu en novembre prochain*, ví tlumočnický, že je-li právě září 2012, bude se

---

⁹ Alfred de Vigny cit. Lieven D'Hulst: *Cent ans de théorie française de la traduction: de Batteux à Littreux (1748-1847)*. Str. 74

událost konat v listopadu 2012). M. Ledererová uvádí, že kontext je nezbytný nejen pro tlumočníka či překladatele, ale stejně tak i pro recipienta, který by s nulovými znalostmi neporozuměl, byť by byl mluvený projev či text sebeexplicitnější. Kognitivní znalosti rozdělujeme na tzv. *kognitivní základ*, kterým má na mysli deverbálizovaný celek, z něhož čerpáme, abychom porozuměli textu (jazykové znalosti, vzpomínky, zkušenosti, události, výsledky úvah či četby, obecné kulturní povědomí, odborné znalosti), a *kognitivní kontext*, což jsou pasivní deverbálizované vědomosti získané při četbě textu, které se podílí na porozumění následujícím částem textu (1994). Výpověď mluvčího bývá navíc málokdy zcela explicitní, protože mluvčí sděluje jen nové, neznámé informace a nechává recipienta, aby si zbytek doplnil pomocí již nabytých znalostí (1984: 38). Na podobném principu se při tlumočení zakládá i tzv. prognózování, kdy je tlumočnick dopředu schopen odhadnout, kam bude výpověď mluvčího směřovat¹⁰.

Výše jsme zmínili pojem významové jednotky při tlumočení. Ta se však může vyskytovat také v překladu a její délka a složení (jednoslovné či víceslovné) se mění v závislosti na implicitním obsahu v mysli příjemce – podle znalosti situace, předmětu sdělení, předem poskytnutých informací, atd. Čím lépe je recipient s předmětem výpovědi obeznámen, tím bývá výpověď implicitnější a naopak. Při úsilí porozumět implicitním složkám výpovědi hrají podle Ledererové roli dva stěžejní pojmy: *presupozice* (*présupposé*) a *podtext* (*sous-entendu*). Zatímco *presupozice* je předpokládaná znalost tematiky podmiňující pochopení (příklad: *Pierre a cessé de fumer.* – nyní nekouří, předtím kouřil), *podtext* je sdělení, které lze z výpovědi díky *presupozicím* vyrozumět implicitně (příklad: *Comme Pierre, tu devrais cesser de fumer.*) (1994: 34-35).

Němečtí lingvisté **A. Linkeová** a **M. Nussbaumer** vystihují vztah textu a kontextu prostřednictvím následujícího přirovnání: „Texty jsou jako ledovce. Nad vodou z nich vidíme jen malou část, největší část je však skryta pod hladinou. Není zcela zřetelně viditelná, ale je přítomna.“ (Linke, Nussbaumer cit. Brinker 2000: 435, překlad autorka.). Viditelná část je vyjádřena explicitně, zatímco část textu skrytá pod povrchem je implicitní. Oba lingvisté vycházejí ze skutečnosti, že základem každé komunikace je souvislost mezi míněným, řečeným a porozuměným. Tato souvislost je však možná pouze tehdy, mají-li jazykové znaky

---

¹⁰ Prognózování je velmi rozšířenou technikou zejména při tlumočení z němčiny, kde se sloveso ve vedlejší větě nachází na jejím úplném konci a tlumočnick na něj při rozvětvených souvětích nemůže čekat.

nějaký konvenční, pevně daný význam, díky němuž je sdělení dešifrovatelné příjemci (2000: 436). Při porozumění textu je tento pevně daný význam nicméně jen zlomkem toho, co člověk chápe, neboť rozumíme-li textu, rozumíme víc, než jen pouhým jazykovým znakům. To, co je při porozumění „navíc“, Linkeová s Nussbaumerem nazývají tzv. *komunikační přidanou hodnotou*. Porozumění textu tedy na jedné straně závisí na mechanickém dekódování konvenčních, pevně daných významů znaků, na druhé straně také spočívá v tom, že si čtenář vyvozuje vlastní závěry, a to jak na základě použitých znaků (*Sprachwissen*), tak také na základě kontextu, znalostech o mluvčím, atd. (*Weltwissen*).

K. Hausenblas osvětluje pojmy explicitace/implicitace ve vztahu k jiným dvojicím pojmů, z nichž jednu představuje jednoznačnost – víceznačnost vyjádření. O implicitním vyjádření lze mnohdy říci, že má dvojitý (či vícetý) smysl, neboť z explicitního vyjádření se vyrozumívá jeden smysl vyjádřený lexikálními prostředky v povrchové rovině, zatímco implicitní vyjádření může nést smysl další. Ten lze z textu vyrozumět na základě širšího dobového kontextu. Názorným příkladem mohou být například belgické komiksy, jež jsou v Belgii velice populární, neboť mezi jejich čtenáře patří jak děti chápající strohé legrační texty vyjádřené explicitně, tak také dospělí, kteří v nich odkrývají implicitně obsažené aluze na soudobé politické či kulturní dění. Další dvojicí pojmů, které se Hausenblas věnuje, je denotace – konotace (1972: 102). Mezi explicitností – implicitností a denotací – konotací vidí přímou korespondenci, kterou vyvozuje ze skutečnosti, že implicitní vyjádření jsou realizována konotacemi užitých prostředků (rovina *parole*), zatímco vyjádření explicitní jejich denotacemi (rovina *langue*).

1.3 Klasifikace typů explicitace a vymezení východisek práce

1.3.1 Klasifikace typů explicitace

Vlivem zkoumání explicitačních a implicitačních vyjádření a posunů v textech, ať už pomocí nástrojů korpusové lingvistiky, či bez nich, došlo k vytvoření typologie podle hledisek a situací, v nichž se explicitace uplatňují.

1.3.1.1 Typy explicitace podle podmíněnosti jevu

K nejznámější typologii explicitace patří rozdělení, jež vytvořila **K. Klaudyová** (1996). Z hlediska podmíněnosti jevu ji dělí na 4 typy:

- a) **Obligatorní explicitace** jsou vyžadovány rozdíly v syntaktických a sémantických strukturách jazyků (Bachudarov 1975, Vaseva 1980, Klaudy 1993, 1994, Englund Dimitrova 1993). Syntaktické a sémantické explicitace jsou povinné, protože bez nich by v cílovém jazyce nebylo možné vytvořit správné věty. Důvodem jejich použití mohou být např. tzv. *missing categories* (chybějící ekvivalent pro syntaktický jev ve výchozím jazyce v jazyce cílovém) či rozdíly mezi jazyky analytickými a syntetickými.
- b) **Fakultativní explicitace** jsou dány „odlišnými strategiemi v oblasti textové výstavby a stylistickými preferencemi jednotlivých jazyků“ (1996: 103, překlad autorka). Jsou nepovinné, protože bez nich lze vytvořit věty gramaticky správné. Ty by v CJ však působily nepřirozeně a neobratně¹¹. K fakultativním explicitacím patří např. přidávání konektorů na začátek věty za účelem zachování koheze nebo používání vztahných vět místo dlouhých nominálních konstrukcí, atd. (Doherty 1987, Vehmas-Lehto 1989 cit. Klaudy 1996).

---

¹¹ Klaudyová používá pojem „translationese“, tedy „překladatelský žargon“, s nímž pracuje i J. Levý (1964: 137).

- c) **Pragmatická explicitace** je podmíněna odlišností kultur, rozdíly mezi všeobecně známým povědomím členů různých kulturních komunit. (Příklad: Lochness – jezero Lochness, atd.).
- d) **Explicitace inherentní procesu překladu** je explicitace, která vzniká povahou překladatelského procesu jako takového. Stupeň vyšší míry explicitnosti v překladových textech Klaudyová vysvětluje nutností zformulovat v CJ myšlenky, které původně vznikly ve VJ (1993). U tohoto typu explicitace lze rovněž hovořit o překladových univerzáliích, které M. Baker definuje jako „features that typically occur in translated text rather than original utterances and which are not the result of interference from specific linguistic system“ (1993: 243).

K další klasifikaci, taktéž podle podmíněnosti jevu, dospěl **M. Pošta** (1999). Lze říci, že do jisté míry se s typologií Klaudyové shoduje, v některých bodech však používá vlastní terminologii.

1) Explicitace podmíněná jazykově-kulturními odlišnostmi

- a) **Explicitace podmíněná odlišností jazykových systémů** je dána odlišností struktur jednotlivých jazyků na úrovni morfologické, gramatické, lexikální či syntaktické. Například na otázku *Máš nějaké knihy?* v češtině odpovídáme *Mám dvě*, zatímco ve francouzštině řekneme *J'en ai deux*.
- b) **Explicitace podmíněná obecně jiným územ jazyka** se objevuje tam, kde sice existuje daný ekvivalent ve VJ i CJ, jeho frekvence je však v obou jazycích odlišná. Francouzskému zvolání *Courage!* tak v češtině bude lépe odpovídat *Do toho!*, než doslovné *Odvahu!*
- c) **Explicitace podmíněná odlišnostmi kulturních zázemí** je explicitace sloužící k objasnění informací, které mohou být čtenáři jiného kulturního prostředí neznámé. Čím je cílová kultura vzdálenější, tím více má překladatel sklon explicitovat.

- 2) **Explicitace podmíněná inherentně překladatelským procesem** je prvek, který je obsažen již v samotném procesu překladu. Právě S. Blum-Kulková zformulovala tento poznatek jako explicitační hypotézu (1986) a domnívá se, že překlady bez ohledu na jazyk a směr překladu vykazují vždy vyšší míru kohezní explicitnosti než originály. Vzhledem k tomu, že překladatel překládá text pro příjemce cílové kultury, který text nečte za stejných okolností jako čtenář originálu a pravděpodobně nedisponuje stejnými výchozími informacemi, častěji se uchyluje k explicitacím za účelem lepší srozumitelnosti a čtivosti.

Jedním z úskalí našeho výzkumu bude správně odlišit a přiřadit explicitace excerpovaného vzorku k výše zmíněným typům, abychom se dále mohli věnovat pouze explicitacím inherentním v procesu překladu. Pouze tento typ je totiž pro náš výzkum relevantní. Nicméně je třeba poznamenat, že překlad je typem mezijazykové i mezikulturní komunikace, a lze tedy očekávat, že přiřazení explicitací pouze k jednomu typu nemusí být vždy zcela jednoznačné.

1.3.1.2 Typy explicitace podle jazykových plánů

Na základě vysvětlení, která podala K. Klaudyová, vytvořil **M. Pošta** klasifikaci explicitace podle rovin jazyka na 3 typy:

a) **Explicitace sémantická**, nebo také „změna specifičnosti vyjádření“ (Pošta 2000: 14), se projevuje změnami v rovině pojmenování. Tak tedy francouzské slovo *belle-sœur* může v češtině znamenat *nevlastní sestra*, *švagrová* a v dnešní mluvené francouzštině se s ním setkáme i ve významu *bratrova přítelkyně / přítelkyně přítelova bratra apod.*

b) **Explicitace gramatická** využívá změny gramatických struktur a nejčastěji se vyznačuje změnou počtu slov ve výpovědi. Např. *medik – student medicíny*.

c) **Explicitace pragmatická** se v Poštově klasifikaci shoduje s klasifikací Klaudyové (viz výše).

K výzkumu explicitnosti/implicitnosti významně přispěl **J. Dubský** (1980: 261–267, 1988: 40–44 cit. Václavíková 1999: 6), který zkoumal explicitní a implicitní vyjadřování v češtině a španělštině. Na základě svých zjištění rozlišuje následující typy explicitnosti:

1) Explicitnost sémantickolexikální můžeme pozorovat na rovině sémantického obsahu lexikálních jednotek. Ačkoli Dubský uvádí příklad španělského slovesa *entrar*, ve francouzštině můžeme najít obdobné sloveso *arriver*, které implicitně zahrnuje pohyb či přemístění osob směrem sem, a v češtině má celou škálu ekvivalentů podle způsobu přemístění, např. *přijít, přijet, přiletět, připlavat*.

2) Explicitnost výrazová (vyjadřovací)

a) Explicitnost rekční je explicitnost vazeb, které slouží jako ustálený způsob vyjadřování. U španělských slovních spojení Dubský rozlišuje formu redukovanou (např. *en homenaje a la delegación*) a neredukovanou (např. *en homenaje tributado a la delegación*), jejíž sémantický význam je tentýž a v kombinaci s expresivností nachází uplatnění zejména v publicistice (Dubský 1988).

b) Explicitnost větná „vzniká explicitním zapojením výroku do promluvového kontextu pomocí jmenných tvarů sloves (např. infinitivu, participia) nebo pomocí vztavných vět“ (Dubský 1980: 266 cit. Václavíková). Ve francouzštině může být příkladem konstrukce *j'ai entendu dire que*, kdy samotné sloveso *dire* explicituje, že mluvčí neslyšel jen ledajaký zvuk, ale to, co někdo řekl. V češtině ekvivalent *slyšel jsem zaslechnuté zvuky* nijak nerozlišuje, je v něm tedy obojí obsaženo implicitně.

1.4 Vymezení pracovní hypotézy

Abychom mohli přistoupit k realizaci výzkumu, je třeba nejprve vymežit a definovat jevy, na něž se v textech zaměříme. Vzhledem k tomu, že explicitace/implicitace je pojem velmi široký, omezíme se v této práci na zkoumání pouze jednoho typu explicitace – sémantickou explicitaci – a prostředky, jimiž je vyjádřena. Budeme-li vycházet z klasifikace dle Klaudyové (viz výše), pokusíme se při sbírání textového vzorku získat excerpta pouze posunů fakultativních, které nejsou podmíněny jazykovou ani kulturní odlišností, ale výhradně překladatelovou volbou konkurentů.

1.4.1 Explicitní vs. implicitní konkurenty

Implicitními a explicitními konkurenty se podrobně zabýval M. Jelínek, který je v komunikačním aktu považuje za vůbec nejdůležitější konkurenci. „Zamýšleného komunikačního cíle lze totiž dosáhnout výběrem různých prvků z množiny konkurentů, které zaujímají odlišné pozice na ose vymezené z jedné strany pólem krajní implicitnosti, z druhé pólem maximální explicitnosti“ (Grepl 1996: 742). Zároveň však poukazuje na to, že posouváním po ose implicitnosti-explicitnosti můžeme najít konkurenty výrazově neúplné (defektivní), jež jsou příliš implicitní, nebo z důvodu přílišné explicitnosti naopak konkurenty výrazově nadbytečné (abundantní). Jelínek rozlišuje dva druhy implicitnosti (explicitnosti), a to věcnou a pojmenovávací. **Věcná implicitnost** závisí na výběru informací, které chce mluvčí sdělit při komunikačním aktu, a adresát si tak může nevyřčený obsah podle kontextu a svých znalostí doplnit, případně ponechat mimo svůj zájem. Při věcné explicitnosti do komunikace výslovně převádíme prvky, jež komunikační potřebu přesahují a pro adresáta jsou nadbytečné. Nida (1964) v tomto případě hovoří o tzv. optimální komunikační zátěži příjemce (*communication load and channel capacity of receptors*), kterou by měl mít překladatel na zřeteli, aby nadměrnou explicitací nedošlo k zahlcení příjemcova komunikačního kanálu a zpomalení či ztížení procesu porozumění. **Implicitnost pojmenovávací** se týká gramatických forem, lexikálních pojmenování či syntaktických schémat, v nichž mohou být ukryty významy, které nejsou přímo vyjádřeny. V rovině gramatiky lze hovořit o vyjádřeních, která mohou mít změnou pádu či osoby explicitnější či implicitnější význam, např. nominální výraz *Ticho!* lze nahradit infinitivem *Nemluvit!*, větší explicitnosti však docílíme použitím imperativu *Nemluv!* či *Nemluvte!*. Po ose směrem

k explicitnějšímu vyjádření bychom dle kontextu mohli použít také konkurenty jako např. *Nesmíte mluvit, Je zakázáno mluvit, Zakazují ti mluvit*, atd.

Četnost výskytu implicitně-explicitní konkurence lexikálních prostředků se v závislosti na žánrově-stylistických normách liší podle jednotlivých stylů a typů textu. Populárně naučné texty či učebnice tak vykazují vyšší stupeň explicitnosti, která se projevuje nárůstem lexikálních a syntaktických prostředků, s nimiž stoupá složitost výpovědí, délka vět a souvětí a jejich usouvstažnění. V textech s převahou implicitních konkurentů se naopak setkáme s častými infinitivy, nominálními vazbami, atd. a nepříliš rozvětvenou syntaxí. Implicitní a explicitní konkurenty mohou sloužit mimo jiné jako výrazové prostředky, pomocí nichž autor klade důraz na vyřčené nebo v opačném případě podněcuje fantazii čtenáře a nechává ho domýšlet si nevyslovené. Jedním z jasných příkladů využívání implicitního vyjadřování jsou reklamní texty a slogany, jejichž cílem je upoutat pozornost (například slogan francouzské kosmetické značky propagující šampony zní *Vous le valez bien. – Vy za to stojíte.*, a teprve po doplnění informace získané ze zhlédnutého spotu žena-divačka pochopí, že *každá žena má právo mít tak krásné vlasy, a to díky šamponu XY.*)

Jak jsme již zmínili výše, explicitnosti lze dosáhnout užitím lexikálních či syntaktických prostředků, popřípadě kombinací obou. Existují však případy, kdy dekonzenzací sice dojde k rozvolnění struktury vyjádření a k tzv. multiverbizaci, ale explicitnost výrazu se nezvýší. Nejčastěji se s tímto jevem setkáme při použití slov jako *podmínka, okolnost, způsob*, atd. Řekneme-li *Podíval se tak, že nás to zarazilo* nebo *Podíval se takovým způsobem, že nás to zarazilo*, dochází pouze ke zvýšení počtu slov, nikoli ke zvýšení míry explicitnosti výpovědi (2002: 48¹²). Jelínek se domnívá, že implicitnost a explicitnost jsou pouze průvodními jevy syntaktické kondenzace a dekonzenzace, tedy procesu zhušťování informací ve výpovědi za účelem jazykové ekonomie (Grepl 1996: 753). Záměrným výběrem implicitních či explicitních konkurentů v textu lze dokonce hovořit o implicitním/explicitním stylu. K implicitním konkurentům můžeme řadit všechny typy eliptického vyjadřování, metonymii, synekdochu i metafory, s nimiž se často setkáváme zejména v uměleckých textech a beletrii. Právě díky znalosti kontextu můžeme do opozice

---

¹² <http://www.rastko.rs/filologija/stil/2002/03Jelinek.pdf>

k implicitnímu vyjádření postavit konkurenty explicitní. Jelínek v tomto případě navrhuje rozlišování implicitace kontextového typu od typu jazykově systémového (2002: 50).

1.4.2 Sémantická explicitace

Pro účely této diplomové práce jsme se rozhodli zaměřit výzkum na explicitaci sémantickou, a tedy na výskyt prostředků, které zvyšují kohezi textu a tím také jeho explicitnost. Pro účely jejich klasifikace použijeme terminologii J. Levého (1983) a rozdělíme je na tři typy:

a) zlogičťování textu – obecně je známo, že text je logický a pochopitelný, pouze je-li koherentní. Koherence, neboli vnitřní obsahová provázanost, může být podpořena kohezními prostředky, jež zajišťují návaznost formální (Hoffmanová 1997). Nejčastěji používanými prostředky koheze bývají odkazovací výrazy (zájmena či obměna pomocí sémanticky identických jednotek) a lexikální konektory (spojky, příslovce, částice, uvozovací výrazy, atd.).¹³

Za nejčastěji používané prostředky považujeme v češtině hypotaktické spojky, jichž se často užívá k vyjádření následku vyplývajícího z přechodného děje, například *proto, a proto, tedy, a tedy, tudíž, (a) tak, takže, vždyť, atd.* Ve francouzštině jim odpovídají ekvivalenty jako *c'est pourquoi, donc, et donc, alors, pourtant, atd.* Ze spojek parataktických sem budeme řadit spojky užívané ve vztahu vysvětlovacím, a to *vždyť, totiž, však, však taky* a jejich ekvivalenty *pourtant, à savoir, cependant, atd.*

Dalším častým prostředkem zlogičťování jsou odkazovací výrazy, které pomáhají udržet textovou kohezi. My se však zaměříme pouze na odkazovací příslovce (v češtině nejčastěji zájmenná příslovce místa *kde, odkud, odsud, odtamtud*, a času *tehdy, tenkrát, tentokrát, potom, poté, jindy*, a jejich francouzské ekvivalenty *où, d'où, d'ici, de là(-bas)* a *à cette époque-là, puis, ensuite, une autre fois, atd.*), neboť používání odkazovacích zájmen či

---

¹³ Hoffmanová rozlišuje celkově šest typů koheze, a to koreferenci, elipsu, substituci, lexikální kohezi, spojování textových jednotek pomocí konektorů a tematicko-rematickou strukturu textu (1997 : 147-149).

sémanticky odpovídajících jednotek je ve francouzštině podmíněno nutností vyjádřovat podmět.¹⁴

Pro účely naší práce budeme k tomuto typu explicitace řadit také souřadící spojky vyjadřující odporovací vztah *ale, však, avšak, leč, nýbrž, a ne, naopak, jen(om)že, a přece, (ale) zato, ovšem* a jejich ekvivalenty *mais, néanmoins, et non, au contraire, seulement, et pourtant*.

Příklad: *Il n'avait pas voulu partir à la guerre, il s'était caché dans la montagne.*

Do války nechtěl, a tak se schoval v horách.

b) vykládání nedořečeného – je často projevem překladovosti a skutečnosti, že překladatel na text nahlíží „zvenku“ a má tendenci pro čtenáře výslovně vyjádřovat to, co je v originálu jen nastíněno. Pro zvýšení čtivosti díla se mohou objevovat rovněž výrazy, které překladatel nejčastěji na základě domněnky, že se do textu hodí, či předchozí znalosti díla samovolně přidává, i když v originále explicitně uvedeny nejsou. Vzhledem k tomu, že tento typ explicitace záleží pouze na autorovi a překladateli a zahrnuje vše, co ve výchozím textu vyjádřeno explicitně není, nemůžeme zde prostředky blíže specifikovat.

Příklad: *Les Fechner étaient des cousins germains de ma femme. Nous aurions pu rester de simples parents. Au lieu de quoi nous étions devenus des frères. C'est ainsi, ça ne s'explique pas.*

Fechnerovi byli bratrance mé ženy. Mohli jsme zůstat obyčejnými příbuznými. Ale stali jsme se skutečnými bratry. Tak to chodí, nelze to vysvětlit.

c) formální vyjadřování syntaktických vztahů – je rovněž rozšířeným způsobem explicitace. Projevuje se formálním rozváděním vztahů mezi částmi výpovědi, kdy dochází ke změnám parataxe na hypotaxi a vztahy mezi vedlejšími větami jsou výslovně vyjádřené. Typickým prostředkem tohoto typu explicitace jsou podřadící spojky *aby, jakmile, protože, zatímco, poněvadž, třebaže, ačkoli, když, jelikož, že, atd.* Ve francouzštině se nejčastěji

---

¹⁴ V excerpovaném vzorku z knihy *Krásné zelené oči* jsme zjistili, že autor často záměrně začíná větu slovesem, z nějž čtenář podmět vyrozumí. Ve francouzském překladu bývá v takových případech uváděno buď jméno osoby, odkazovací zájmeno či jiné pojmenování předmětu. Tato explicitace má za následek celkově nižší dějové napětí, ale vzhledem k systémové odlišnosti francouzštiny ji musíme chápat jako explicitaci obligatorní.

setkáváme s těmito spojkami: *parce que, tandis que, lorsque, quand, quoique, que, atd.* V našem výzkumu budeme do této kategorie řadit i souřadící spojku *neboť* a její francouzský ekvivalent *car*, protože jde stejně jako u spojky *parce que* o spojku důvodovou, v tomto případě však souřadící.

Příklad: *Strážní doběhli ke stroji. Pomohli pilotovi z pásů. Měl rozbité spánky, podlitiny, mokvající ránu na rameni. Pilotovi se podlomila kolena.*

Lorsque enfin l'appareil s'arrêta, des gardes se précipitèrent au secours du pilote et l'aidèrent à se libérer de son harnais. Il avait les tempes broyées, de multiples contusions et une plaie ouverte à l'épaule. Ses genoux se dérobaient sous lui.

1.4.3 Cíl diplomové práce

Cílem diplomové práce je ověřit platnost explicitační hypotézy S. Blum-Kulkové, dle níž se překlady vyznačují vyšší mírou explicitace než díla původní, a to zcela bez ohledu na jazyk překladu. Ke shromáždění textového vzorku pro účely pozdější analýzy použijeme pět beletristických děl a jejich překlady, na nichž budeme zkoumat výskyt sémantických explicitací. Při samotné analýze budeme vycházet ze tří typů explicitací, jež jsme vymezili v předchozí kapitole. Po zjištění všech posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření, k nimž při překladu došlo, přistoupíme ke klasifikaci prostředků, které dané posuny způsobily. U každého díla vyhodnotíme četnost posunů nejprve zvlášť, přičemž podrobně rozebereme procentuální zastoupení užitých lexikálních prostředků a uvedeme příklad konkrétního posunu. Poté budeme se všemi excerpty pracovat jako se dvěma korpusy (jedním korpusem se stanou posuny způsobené při překladu do češtiny, druhým korpusem pak budou posuny při překladu všech děl do francouzštiny). Procentuálním srovnáním posunů zjistíme, zda jsou překlady explicitnější než jejich originál či nikoli, čímž explicitační hypotézu S. Blum-Kulkové potvrdíme nebo vyvrátíme.

2 Empirická část

2.1 Charakteristika analyzovaných materiálů

Před samotnou analýzou výsledků výzkumu považujeme za nutné zmínit jednotlivé faktory, které při sběru excerpt a pozdější analýze bylo třeba zohlednit.

2.1.1 Textový typ

Pro účely této práce jsme záměrně zvolili pět beletristických textů pocházejících od různých autorů. Společným rysem zvolených textů je téma druhé světové války a její vliv na životy postav. V případě francouzské knihy *La cliente* z pera Pierra Assoulina jde o o novelu (český překlad *Zákaznice*), v případě knihy J. M. G. LeClézia s názvem *Etoile errante* pak o román (český překlad *Bludná hvězda*), stejně jako v případě českého díla Arnošta Lustiga s názvem *Krásné zelené oči* (francouzský překlad *Elle avait les yeux verts*). Další dvě české knihy, novela Jozova Hanule (francouzský překlad *La Belle de Joza*) a soubor povídek *Želary* (francouzský překlad *Ceux de Želary*) jsou díla spisovatelky Květy Legátové. V tomto případě jsme záměrně zvolili knihy stejné autorky, jejichž překlady však pocházejí od dvou různých překladatelů. Díky tomu budeme moci překlady porovnat a zjistit, zda na vyšší explicitnost překladu působí idiolekt překladatele či nikoli.

Již stávající diplomové práce zabývající se explicitností a explicitací v překladu poukazují na situaci a výskyt zkoumaného jevu v textech populárně naučných, publicistických, odborných či historických. Právě z tohoto důvodu jsme považovali za vhodné probádat výskyt explicitací v jiném textovém typu, a to textech uměleckých. Jak již sám jejich název napovídá, cílem uměleckých textů je vyvolat u čtenářů umělecký účinek. Na rozdíl od jiných textových typů, jako jsou texty publicistické, administrativní či odborné, nejsou umělecké texty tak silně vázány normami, neboť specifického uměleckého dojmu může být často dosaženo právě vybočením z norem. Lze tedy říct, že podstatou umělecké, zejména moderní tvorby, a to nejen v literatuře, je schopnost překvapit koncového příjemce, k čemuž často dochází právě odchýlením od předepsaných a zažitých norem. Zatímco jazykové vyjadřování se například v administrativních či právních textech omezuje na více či méně ustálené obraty a slovní spojení, vysokou koncentrací nominalizací, zhuštěnost sdělení či neutrální slovní zásobu, v krásné literatuře je tomu naopak: vizitkou spisovatelů je právě

jejich osobitý styl, který se projevuje používáním jazykových i stylistických prostředků s různou mírou expresivity, jež se stávají pro jednotlivé autory typické. Jako příklad z české literatury lze uvést tzv. hrabalovský styl, jež je zcela ojedinělý, z francouzsky psané literatury pak osobitý styl belgické spisovatelky Amélie Nothombové.

Ukázka hrabalovského stylu z díla *Obsluhoval jsem anglického krále*¹⁵:

A taky se tak pak stalo, že jsem nejen byl propuštěn z Hotelu Paříž, ale nikde mne nevzali ani jako pingla, pokaždé už druhý den přišla zpráva, že jsem německý smýšlející Čech a navíc Sokol, který si namluvil německou učitelku tělocviku. ... A tak jsem druhý den po obsazení Prahy šel na procházku a na Staroměstském náměstí jsem viděl, jak říšská armáda vaří v kotlích chutné polévky...

Problematikou uměleckého překladu se důkladně zabýval J. Levý, který ve své publikaci *Umění překladu* (1983) upozorňuje na nejčastější chyby, jichž se překladatelé dopouští. Pomineme-li chybné pochopení originálu v důsledku nedostatečných znalostí výchozího jazyka, patří k nim neschopnost překladatele zkonkretizovat si v mysli popisovanou skutečnost, což je většinou doprovázeno jejím vztažením k subjektivním zkušenostem, a překladatel ztrácí objektivní nadhled. Levý však upozorňuje, že „cílem překladatelovy práce je zachovat, vystihnout, sdělit původní dílo, nikoli vytvořit dílo nové, které nemělo předchůdce.“ (Levý 1983: 85). Dalším, neméně závažným pochybením je ochuzování jazykové a výrazové stránky vyjadřování, kdy překladatel používá slovní zásobu příliš obecnou, výrazově neutrální a málo využívá synonym. Ve shromážděném textovém vzorku jsme však mohli vidět, že ne vždy je možné přeložit slovo stejně expresivním či konkrétním výrazem. Vzhledem k tomu, že pojítkem všech zvolených textů je druhá světová válka, najdeme v nich výrazy z němčiny, které se ustálily pouze v jednom z jazyků. Český výraz *lágr* je tedy výrazně expresivnější než *koncentrační tábor*, ve francouzštině však k takovému ustálení nedošlo, a tudíž se setkáme s ekvivalentem *camp*, mnohdy explicitovaným specifikací *de concentration*.

---

¹⁵ Hrabal, B.: *Obsluhoval jsem anglického krále*. Praha: Pražská imaginace 1993. 285 s.

2.1.2 Metodologické problémy výzkumu explicitace

Zkoumání sémantických explicitací vyžaduje důkladný a podrobný sémantický rozbor výpovědi v originálu i překladu. V našem případě jsme se věnovali rozboru beletrie, která může mít velmi širokou skupinu příjemců. Na rozdíl od textů odborných nejsou na čtenáře kladeny vysoké nároky na presupozice, bez nichž by mohlo být porozumnění ztíženo či znemožněno, neboť kontext nutný pro pochopení děje knihy čtenář odhaluje jejím postupným čtením. Bez ohledu na zvolená díla bylo již od začátku patrné, že na významné sémantické explicitace narazíme spíš jen okrajově, neboť překlad, který by obsahoval velké množství změn významu či jeho explicitací, by nejspíš nebyl doporučen k vydání a musel by být přepracován. Zaměřili jsme se tedy na prvky, jež se týkají menších změn či vykládání významu a přispívají k lepší návaznosti, a tak i pochopení výpovědi.

2.1.2.1 Faktory ovlivňující explicitaci

Vyšší míra explicitace v překladech v porovnání s originály či paralelními texty v cílovém jazyce může být způsobena několika faktory, o nichž je třeba se zmínit.

Hlavním faktorem je **odlišnost jazykových systémů**, která se projevuje používáním jiných prostředků explicitního či implicitního vyjádření, pro něž v jiném jazyce neexistuje ekvivalent. Ovšem i v případě, že ekvivalent existuje, nemusí se s významem prostředku použitého ve výchozím jazyce zcela ztotožňovat, může být buď neúplný, nebo naopak obsahovat další hodnotu, kterou výraz výchozího jazyka neobsahuje.

Dalším z faktorů, které se na výskytu explicitací podílí, jsou **žánrově-stylistické konvence** jazyků. Roli zde může hrát snaha připůsobit text normám cílového jazyka nebo podlehnoutí překladatele normám jazyka originálu, kdy dochází k interferencím. U textů uměleckých je problematika žánrově-stylistických konvencí velmi rozsáhlá, pro dosažení uměleckého dojmu volí každý autor specifické a subjektivní vyjadřovací prostředky, které se záměrně mohou vymykat normám i konvencím.

S tím je tedy spojen i další faktor ovlivňující míru explicitních či implicitních vyjádření, kterým je **osobnost autora originálu, překladatele a jejich idiolekt**. Již bylo řečeno, že autoři uměleckých textů se na rozdíl od autorů textů odborných či publicistických, u nichž je odchylka od zavedené normy nežádoucí, profilují a vydělují právě prostřednictvím

vlastního stylu vyjadřování. V případě již zmíněného stylu Bohumila Hrabala můžeme konstatovat, že se vyznačuje vysokou mírou explicitního vyjádření, jež hraničí místy až s redundancí. V případě překladu lze proto očekávat, že dojde k vypuštění opakovaných a nadbytečných informací, čímž nastane posun směrem k implicitnějšímu vyjádření. Styl Arnošta Lustiga je naopak ve srovnání se stylem hrabalovským o poznání střízlivější a implicitnější, a tak při porovnání s překladem bude patrná tendence překladatele text explicitovat. Důležitý vliv má tedy i osobnost překladatele a jeho překladatelská kompetence. Nezkušený či nenadaný překladatel může mít sklon k přílišnému lpění na struktuře originálu a doslovnému překladu, zatímco překladatel zkušený se zaměří na sémantiku a s ohledem na optimální komunikační zátěž čtenáře (Nida 1964) odhadne, kdy použít kondenzaci a na jakém místě snížení redundance vykompenzovat. Kvůli objektivitě našeho výzkumu jsme proto záměrně zvolili tři texty různých autorů. Čtvrtý a pátý text pocházejí od stejné autorky, každý z nich je však přeložen jiným překladatelem (při práci s nimi budeme částečně pracovat jako s jedním korpusem v poměru 50:50). Porovnáním obou těchto překladů dokážeme zjistit, jaký význam má při výzkumu idiolekt překladatele.

2.1.2.2 Výběr fakultativních explicitací

Jedním z hlavních problémů při sběru excerpt bylo správné rozpoznání explicitace v textu a určení jejího typu. Explicitace se v textech mnohdy objevovala nikoli samostatně, ale v rámci jiného překladatelského postupu, při němž došlo k přeskupení informací ve výpovědi. Použitím transpozice či modulace tak překladatel dosáhl přirozenějšího vyjádření v daném jazyce, přestylování s sebou však neslo nutnost vyjádřit explicitně syntaktické vztahy, jež byly ve výchozím textu obsaženy implicitně. V takovém případě bylo zapotřebí nejprve správně určit kombinaci překladatelských postupů. I přes skutečnost, že ve všech textech se objevuje válka a s ní spojené reálie, považovali jsme za relevantní pouze explicitace fakultativní, nikoli pragmatické (např. *après la Libération – po osvobození Francie v roce 1945, Brno – la ville de Brno, hauptsturmbannführer – officier, ...*).

Stejně tak jsme nezohledňovali explicitace či implicitace gramatické, neboť ty jsou opodstatněny odlišnými jazykovými systémy a jiné typy vyjádření by pro daný jazyk mohly být příznakové.

Příklad: . *Gasparini a bu le verre de jus, puis il a sorti un mouchoir de sa poche pour s'essuyer la bouche.*

Gasparini jednu sklenici vypil, potom vytáhl z kapsy kapesník a utřel si jím ústa.

2.1.3 Postupy a metody výzkumu

Při výzkumu se budeme soustředit na posuny či interference, jež jsou způsobené povahou překladatelského procesu, nikoli tedy na posuny obligatorní podmíněné rozdíly mezi dvěma jazykovými systémy či žánrově-stylistickými konvencemi, které pro naši práci nejsou relevantní. Pro naši explicitační hypotézu zohledníme pouze explicitaci fakultativní, kterou chápeme jako explicitaci, o jejímž použití či nepoužití rozhoduje překladatel sám. Při sbírání textového vzorku jsme proto volili takové případy, kde měl překladatel na výběr z několika konkurentů. Rozsah excerpovaného vzorku v našem případě nebylo možné stanovit počtem znaků, neboť výzkum sémantických explicitací si vyžaduje uvádění širšího kontextu, bez něhož by informace mohly být zkreslující. Jako rozsah vzorku jsme proto vymezili 90 excerpt z každé knihy, vyjma dvou českých děl spisovatelky Květy Legátové – v jejich případě jsme vzorek stanovili na 45 excerpt z každé knihy. Je nutno dodat, že v rámci některých excerpt se vyskytly i dva případy explicitace, čímž jejich celkový počet na knihu vzrostl. Konečný počet případů sémantické explicitace budeme však u každé knihy považovat za absolutní hodnotu, tedy 100 %, na jejímž základě vyčíslíme jak procentuální podíl typů explicitace, tak také podíl posunů k explicitnějšímu i implicitnějšímu vyjádření.

Samotnému sběru excerpt obvykle předchází vymezení zkoumaného jevu. V našem případě jsme však postupovali naopak, neboť kromě vymezení prostředků intelektuálce podle Levého nebylo možné dopředu určit, s jakými prostředky sémantické explicitace se ve vybraných dílech setkáme. Jejich podrobnější klasifikaci jsme tedy provedli teprve po vytvoření excerpt. Dalším krokem bude převedení empirického materiálu do elektronické podoby, aby bylo možné s ním dále pracovat jako s korpusem. V případě analýzy sémantických explicitací se na nástroje korpusové lingvistiky spoléhat nemůžeme, a proto daná excerpta rozřadíme manuálně.

Při analýze se zaměříme na dva typy posunů: 1) posuny k explicitnějšímu vyjádření způsobené explicitací informace, která byla ve VT obsažena implicitně a 2) posuny

k implicitnějšímu vyjádření, u nichž byla informace explicitně vyjádřena ve VT a do CT pak převedena implicitně.

Při zkoumání textů budeme postupovat tak, že se zaměříme nejprve vždy na každý originál a překlad zvlášť. Tím získáme nejen přehlednou analýzu posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu, ale také přehled o explicitačních tendencích překladatele, které zjistíme vyčíslením použitých prostředků v rámci jednotlivých typů explicitace. Po analýze všech textů překládaných do stejného jazyka nejprve oba korpusy excerpt porovnáme, abychom viděli, který překladatel měl při překladu do stejného jazyka větší sklon explicitovat a zda se od sebe poměrem použitých prostředků odlišovali. Poté budeme se všemi excerpty pracovat jako s jedním korpusem (FP = francouzské překlady, ČP = české překlady). Tím získáme absolutní hodnotu všech posunů k explicitnějšímu i implicitnějšímu vyjádření při překladu do daného jazyka. Nakonec výsledky FP i ČP porovnáme a na jejich základě potvrdíme či vyvrátíme explicitační hypotézu S. Blum-Kulkové.

2.2 Analýza explicitací a implicitací v překladech

2.2.1 Analýza explicitací a implicitací v překladech do češtiny

Kvantitativní analýze jsme podrobili francouzské texty z knihy J.M.G. LeClézia *Etoile errante* (francouzský originál 1 – dále jen FO1) a z knihy Pierra Assoulina *La cliente* francouzský originál 2 – dále jen FO2). Ačkoli budeme v další části pracovat s oběma texty jako s jedním korpusem, zobrazíme nejprve výsledky pro každý text zvlášť, abychom mohli poukázat na případné rozdíly v použitých prostředcích explicitace a vliv idiolektu překladatele.

2.2.1.1 Analýza posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření při překladu knihy *Etoile errante* do češtiny

Při analýze prvního textu a jeho překladu jsme se, stejně jako u dalších textů, zaměřili na tři základní typy intelektualizace textu dle J. Levého, a to 1) zlogičťování textu, 2) vykládání nedořečeného a 3) formální vyjadřování syntaktických vztahů. V následující tabulce je znázorněn počet explicitací a jejich výskyt ve FO1 a ČP1. Při uvádění počtu explicitací v FO1 byly vyjádřeny informace explicitně, z čehož vyplývá, že při překladu mohl vzniknout jen posun k implicitnějším vyjádření. Naopak počet výskytů v ČP1 znamená, že ve VT bylo původní vyjádření implicitnější a při překladu do CT tedy došlo k posunu k vyjádření explicitnějším.

Typ explicitace	Celkový počet explicitací	Počet výskytů v FO1	Celkový podíl	Počet výskytů v ČP1	Celkový podíl
Zlogičťování textu	21	3	3,2 %	18	18,9 %
Vykládání nedořečeného	67	18	18,9 %	49	51,6 %
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	7	4	4,2 %	3	3,2 %
Celkem	95	25	26,3 %	70	73,7 %

Tabulka č. 1 – Přehled výskytu sémantických explicitací ve francouzském originálu *Etoile errante* a jeho českém překladu *Bludná hvězda*

V celém vzorku jsme zaznamenali celkem 95 posunů, z nichž 25 směřovalo při překladu do češtiny k implicitnějšímu vyjádření a 70 posunů pak k vyjádření explicitnějším. To představuje 26,3 % pro vyjádření implicitnější oproti 73,7 % pro vyjádření explicitnějším způsobem. Podrobné znázornění posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu včetně procentuálního podílu vyjádření jsme zpracovali do tabulky č. 2.

Typ explicitace	Typ posunu	Počet posunů	Podíl posunů dle prostředků explicitace	Celkem
Zlogičťování textu	Impl.	3	14,3 %	21
	Expl.	18	85,7 %	
Vykládání nedořečeného	Impl.	18	26,9 %	67
	Expl.	49	73,1 %	
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	Impl.	4	57,1 %	7
	Expl.	3	42,9 %	

Tabulka č. 2 – Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v FO1 a ČP1

a) Zlogičťování textu

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 3 případy (14,3 %)**

Při analýze textů jsme zjistili celkem 3 případy, kdy výchozí text obsahoval zlogičťující výraz, jenž byl v překladu vynechán. Těmito výrazy jsou: *alors; aussi, mais; à cause*.

Příklad : *Les nuits étaient noires, à cause du couvre-feu. Alors, il fallait tirer les rideaux devant les fenêtres, boucher tous les interstices avec des chiffons et du carton.*

Při zákazu vycházení bývaly noci černé. Museli zatahovat závěsy na oknech, všechny škvíry ucpat hadry ři lepenkou.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 18 případů (85,7 %)**

Z celkových 21 případů zlogičťování textu se v analyzovaném textu vyskytlo 18 posunů k explicitnějšímu vyjádření, k němuž došlo explicitním uvedením výrazů *přece, kvůli*,

jen, tehdy, tenkrát, dokonce ani, v takových chvílích, a tak, však (2x), pak, proto, potom, doposud, ale, ostatně, teď, sice.

Příklad: *La cérémonie a eu lieu le vendredi, comme prévu. Les carabiniers avaient donné l'autorisation, et dès le matin, les gens ont commencé à arriver sur la petite place, devant l'église. Dans l'église, les enfants ont allumé les cierges et accroché des bouquets de fleurs.*

*Obřad se konal v pátek, jak bylo stanoveno. Karabiniéři ho povolili, **a tak** se malá náves před kostelem začala od samého rána plnit lidmi. Děti zapálily v kostele svíčky a rozvěsily malé kytice.*

b) Vykládání nedořečeného

Při podrobnější analýze tohoto typu explicitace se budeme opírat o rozdělení prostředků explicitace dle L. Øveråsové (1998), a to na přidání a specifikaci. Tzv. přidání neboli *addition* znamená použití gramatických či lexikálních prostředků, které ve VT použity nebyly. Naproti tomu specifikace neboli *specification* znamená rozšiřování gramatických nebo lexikálních prostředků VT. V případě posunů k explicitnějšimu vyjádření je tedy zřejmé, že se setkáme buď s přidáním nové informace, nebo s konkretizací již uvedené informace. Naopak u posunů k implicitnějšimu vyjádření je nutné postup obrátit. V prvním případě dochází k elipse neboli vypuštění složky, jež byla ve VT výslovně uvedena. Ve druhém případě pak dochází k opaku konkretizace, tedy k zobecnění.

- **Posuny k implicitnějšimu vyjádření: 18 případů (26,9 %)**

Při analýze posunů k implicitnějšimu jsme zjistili celkem 13 případů, v nichž došlo k elipse.

Příklad: *Lui aussi avait été réveillé par le bruit de grondement qui emplissait la vallée, et il s'était habillé à la hâte. Au moment de sortir **de la chambre d'hôtel**, sa mère l'avait appelé « Où vas-tu ? »*

I jeho vzbudil dunivý hluk rozléhající se údolím a on se spěšně oblékl. Když už byl na odchodu, matka se zeptala: „Kam jdeš?“

Naopak u druhého typu vykládání nedořečeného se ve zkoumaném vzorku objevilo pouze 5 případů, v nichž byl posun k implicitnějšimu způsoben zobecněním informace.

Příklad: *Les soldats italiens sont partis dans la montagne, ils sont rentrés chez eux, et la ville s'est endormie, sans bruit, comme quelqu'un de très fatigué.*

Italští vojáci odešli do hor, vrátili se domů a město tiše usnulo, snad únavou.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 48 případů (73,1 %)**

Při zkoumání posunů k explicitnějšímu vyjádření můžeme zkoumat přidání i specifikaci tak, jak jsou definovány. V prvním případě jsme v analyzovaném textu našli celkem 32 případů, kdy překladatel do textu přidal zcela nový výraz, jenž ve výchozím textu není.

Příklad : ... *Toulon, Marseille, Avignon, le bruit des roues, les pleurs des enfants, la voix étouffée des femmes, Lyon, Dijon, Melun, et le silence qui suivait l'arrêt du train, et cette nouvelles nuit froide, l'immobilité étourdissante, Drancy, l'attente, tous ces noms et tous ces visages qui s'effaçaient, comme s'ils avaient été sœurs et frères arrachés de la mémoire d'Esther.*

... *Toulon, Marseille, Avignon, rachot kol, pláč dětí, tlumený hlas žen, Lyon, Dijon, Melun, ticho, které nastalo, když se vlak zastavil, pak další chladný noc, vyčerpávající strnulost, Drancy, čekání, všechna ta jména a obličeje, které splývaly, jako by byli sestrami a bratry násilně vyrvanými z Esteriny paměti.*

Ve druhém případě jsme zjistili celkem 17 posunů způsobených specifikací. V následujícím příkladu si můžeme všimnout ekvivalentu „svištění“ místo původního „bruit“, jemuž dal překladatel přednost před obecným, avšak doslovným ekvivalentem „zvuk“. Tímto způsobem došlo nejen ke specifikaci, ale také k autentizaci popisované situace, což zvyšuje umělecký účinek textu.

Příklad: *Esther et lui étaient restés encore un moment sans rien dire, à écouter le bruit des faux et des respirations des hommes.*

A znovu mlčeli, naslouchali svištění kos a dechu mužů.

c) Formální vyjadřování syntaktických vztahů

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 4 případy (57,1 %)**

U tohoto typu explicitace výjimečně převažuje počet posunů směrem k implicitnějšímu vyjádření, neboť z celkových 7 výskytů do této kategorie spadají 4 posuny.

Ve francouzském originálu se objevily spojky *pour* (2x) a *parce que* (2x), které při překladu do češtiny explicitně vyjádřeny nebyly.

Příklad: *Je ne sais plus ce que j'ai dit, peut-être que je suis repartie sans répondre, la tête baissée, **parce que** j'étais si lasse, si désespérément fatiguée.*

Nevím už, co jsem řekla, snad jsem ani neodpověděla a se sklopenou hlavou odešla, byla jsem tolik zmožená, zoufale unavená.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 3 případy (42,9 %)**

Při překladu do češtiny použil překladatel metodu formálního vyjádření syntaktického vztahu mezi větami pouze ve třech případech, z toho jednou pomocí časové spojky *když* a dvakrát pomocí příčinné podřadící spojky *protože*.

Příklad: *Il s'est penché vers Esther, il a cherché à l'embrasser. Esther a senti son odeur, une odeur lourde, qui lui faisait peur et l'attirait en même temps, une odeur d'homme. Elle a commencé à le repousser d'abord en répétant, « laisse-moi tranquille, laisse-moi! », puis elle s'est débattue avec rage, elle l'a griffé, et il est resté debout au milieu de la rue, sans comprendre.*

*Sklonil se k Ester, aby ji políbil. Ester ucítila jeho pach, těžký pach, který jí naháněl strach a zároveň ji přitahoval, pach muže. S opakovaným „dej mi pokoj, nech mě!“ ho nejdřív odstrkovala, potom se začala zuřivě bránit, poškrábala ho a on, **protože** ničemu nerozuměl, tu zůstal trčet uprostřed ulice.*

2.2.1.2 Analýza posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření při překladu knihy *La cliente* do češtiny

V případě druhé francouzské knihy a jejího překladu do češtiny jsme se setkali s velmi podobnými výsledky jako u knihy první. V textovém vzorku jsme zaznamenali celkem 97 sémantických posunů, z nichž 29 (29,9 %) v překladu vedlo k implicitnějším vyjádření a 68 (70,1 %) naopak k vyjádření explicitnějším.

Typ explicitace	Celkový počet explicitací	Počet výskytů v FO2	Celkový podíl	Počet výskytů v ČP2	Celkový podíl
Zlogičťování textu	34	9	9,3 %	25	25,8 %
Vykládání nedořečeného	54	19	19,6 %	35	36,1 %
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	9	1	1 %	8	8,2 %
Celkem	97	29	29,9 %	68	70,1 %

Tabulka č. 3 - Přehled výskytu sémantických explicitací ve francouzském originálu *La cliente* a jeho českém překladu *Zákaznice*

Podrobné znázornění výsledků podle typu explicitace jsme opět zaznamenali do tabulky č. 4.

Typ explicitace	Typ posunu	Počet posunů	Podíl posunů dle prostředků explicitace	Celkem
Zlogičťování textu	Impl.	9	26,5 %	34
	Expl.	25	73,5 %	
Vykládání nedořečeného	Impl.	19	35,2 %	54
	Expl.	35	64,8 %	
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	Impl.	1	11,1 %	9
	Expl.	8	88,9 %	

Tabulka č. 4 – Srovnání posunů k explicitnějším/implicitnějším vyjádření v FO2 a ČP2

a) Zlogičťování textu

- **Posuny i implicitnějším vyjádření: 9 případů (26,5 %)**

Posuny k implicitnějším vyjádření vznikly vypuštěním zlogičťujících příslovcí a spojek *ce jour-là, enfin, pourtant* (2x), *mais* (3x), *tout de même, même*, které byly v původním francouzském textu vyjádřeny explicitně.

Příklad: *Sur ma table de nuit, des traités de philosophie avaient chassé les livres d'histoire. Seule la réflexion sur la nature du Mal parvenait à focaliser mon attention. **Mais** plus je m'y enfonçais, plus la vanité de mon enquête s'imposait à moi.*

Na nočním stolku nahradily knihy o historii filozofické spisy. Moji pozornost dokázaly upoutat pouze úvahy o povaze Zla. Čím hlouběji jsem se do nich nořil, tím zjevněji přede mnou vystupovala marnost mého snažení.

- **Posuny k explicitnějším vyjádření: 25 případů (73,5 %)**

V porovnání s počtem posunů k implicitnějším vyjádření jsme v českém překladu zaznamenali o téměř 2,5krát více posunů k vyjádření explicitnějším, a to použitím zlogičťovacích výrazů, jež byly v překladu na rozdíl od textu výchozího vyjádřeny explicitně. Překladatel za účelem lepší koheze textu použil následující výrazy: *pouze* (2x), *konečně*, *potom* (2x), *však* (4x), *přece* (3x), *jenže*, *proto* (4x), *ostatně*, *ale* (4x), *třeba i*, *totiž*; *proto, že*.

Příklad: *L'ont-ils jamais su? Je n'ai pas de réponse. Moi, je le savais et un tel secret m'était intolérable.*

*Věděli o tom vůbec? Odpověď jsem neznal. Já **však** věděl a to tajemství bylo nesnesitelné.*

b) Vykládání nedorěčeného

- **Posuny k implicitnějším vyjádření: 19 případů (35,2 %)**

Mezi posuny k implicitnějším vyjádření jsme opět rozlišovali dva typy posunů vycházející z rozdělení Øverásově, přidání a specifikaci. Jak již víme, strategie přidání informace je podmíněna absencí dané informace v původním textu. V opačné situaci hovoříme o elipse. V překladu jsme zaznamenali celkem 17 posunů způsobených elipsou.

Příklad: *Elle vivait en France depuis trente-sept ans. Son mari était un ouvrier au chômage technique. Deux de leurs six enfants étaient prisonniers de guerre. Le 4 juillet 1941, elle avait écrit au Commissaire pour qu'il l'autorise à vendre des fleurs naturelles: ...*

Žila ve Francii třicet sedm let. Její manžel, dělník, byl nezaměstnaný. Dvě z jejích šesti dětí byly válečnými zajatci. Čtvrtého července požádala komisaře o povolení prodávat květiny: ...

Za opak specifikace, chápeme-li ji jako konkretizaci, tedy považujeme zobecňování. Takové případy se v překladu vyskytly pouze dva.

Příklad: *En chemin, comme à mon habitude, je détaillai les façades des immeubles haussmanniens. Depuis le temps que je pratiquais cet itinéraire, j'aurais dû m'en lasser.*

Cestou jsem si ze zvyku všimal detailů na haussmannovských budovách. Dělám to už tak dlouho, že by mě to mělo dávno omrzet.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 35 případů (64,8 %)**

V rámci posunů k explicitnějšímu vyjádření rovněž přistupujeme k dělení podle použití prostředku přidání či specifikace. Stejně jako u posunů implicitních i zde převažují zcela nové přidané informace nad informacemi specifikovanými, a to v poměru 25 posunů:10 posunů.

Příklad: *Il suffisait de chercher. L'épluchage en règle des inventaires de l'Occupation constitua un test. Après avoir passé deux jours à analyser, je me sentis prêt.*

Stačilo hledat. Poctivé probírání inventářem okupace představovalo první zkoušku. Po dvoudenní analýze jsem se cítil připraven.

Na rozdíl od přidávání informací, pomocí nichž překladatel zvyšuje srozumitelnost, kohezi a tím i čtivost textu, vyžaduje použití specifikace předchozí znalost kontextu a schopnost správně ji v překladu uplatnit. Následující příklad je ukázkou právě takové obratnosti. I když se v knize o dodání léků majitelce obchodu hovoří již na předchozí stránce, připomíná jej překladatel slovem „lékárník“ i v dalším odstavci a usnadňuje tak čtenáři orientaci v jednotlivých postavách knihy.

Příklad: *Elle m'invita à me promener seul dans le magasin, non par délicatesse, mais pour mieux rester aux aguets, à la porte. Elle se tordait les doigts d'impatience. On aurait ru une droguée en manque. Elle paraissait tellement accaparée par l'arrivée imminente du*

livreur, cet événement annoncé mobilisait sa concentration avec une telle puissance que je me sentais parfaitement libre de vaquer à mes observations.

Vyzvala mne, abych si prohlédl obchod. Nedělala to ze zdvořilosti, ale aby mohla dál číhat u dveří. Netrpělivě si proplétala prsty. Vypadala jako narkomanka postrádající dávku. Čekání na lékárníka ji tak zaměstnávalo a pohlcovalo její pozornost do té míry, že jsem si ji mohl v klidu prohlédnout.

c) Formální vykládání syntaktických vztahů

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 1 případ (11,1 %)**

V textu jsme zaznamenali pouze jediný posun k implicitnějšímu vyjádření, který byl způsoben elipsou spojky *car*, jež je v originále uvedena explicitně.

Příklad: Seules les Archives pouvaient me fournir ce que j'espérais. Plus qu'une simple réponse, un verdict sans appel. Car je m'étais tellement focalisé sur ce détail de sa vie qu'il avait désormais valeur de test. Ça n'était pas très astucieux, ni sur le plan littéraire ni sur le plan historique, mais c'était plus fort que moi, je n'en dormais plus.

Pouze archivy mi mohly poskytnout to, v co jsem doufal. Così víc než odpověď, rozsudek bez odvolání. Tak jsem se soustředil na tento detail jeho života, že nabyl hodnoty testu. Ačkoli to nebylo příliš důležité ani z literárního, ani z historického hlediska, bylo to silnější než já a bránilo mi to usnout.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 8 případů (88,9 %)**

Ve zkoumaném vzorku explicitací jsme se nesetkali se žádným posunem k implicitnímu vyjádření syntaktických vztahů, všech osm posunů syntaktické vztahy v českém překladu explicituje.

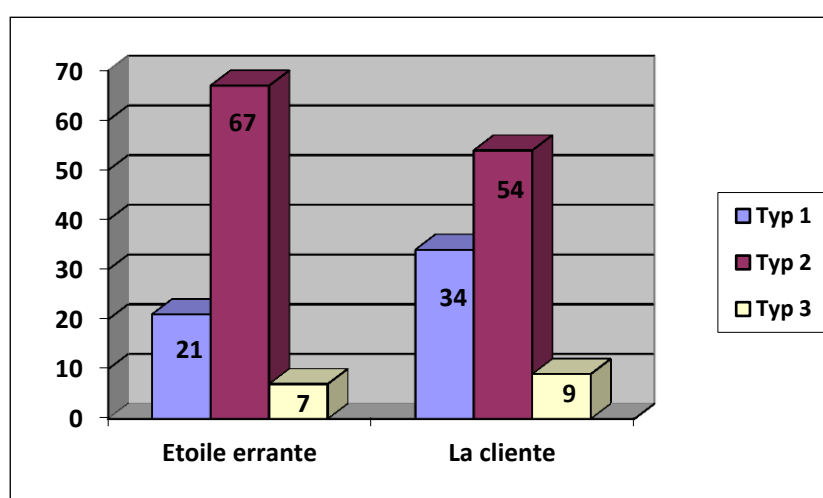
Příklad: N'eût été sa manière délibérément cassante, comme s'il devait par principe déstabiliser ses interlocuteurs, son intrusion aurait fait penser à la visite de courtoisie d'un préposé.

Přestože si počínal úmyslně zhurta, aby svou oběť vyvedl z míry, jeho vpád spíše připomínal návštěvu poštovního doručovatele.

2.2.1.3 Souhrnná analýza posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření v překladech do češtiny

Před samotnou analýzou všech sémantických posunů se nejprve podíváme na explicitační tendence obou překladatelů zvlášť. Graf znázorňuje počet posunů způsobených jednotlivými typy explicitace. U obou překladatelů patrné, že nejčastěji explicitovali pomocí vykládání nedořečeného, můžeme si však všimnout, že u překladatele 1 (dále jen Ptel1) je tato tendence silnější než u překladatele 2 (dále jen Ptel2). Ten se však v porovnání s Ptel1 častěji uchýlil ke zlogičťování textu. V případě vykládání nedořečeného je tendence u obou překladatelů téměř srovnatelná.

Graf č. 1 – Počet případů dle jednotlivých typů explicitací v dílech Etoile errante a La cliente

Nyní přistoupíme k celkové analýze posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření, k nimž došlo při překladu z francouzštiny do češtiny. Budeme proto pracovat se všemi excerpty dvou francouzských originálů a jejich překladů jako s jedním korpusem. Ve shromážděném textovém vzorku se vyskytlo celkem 192 posunů na ose mezi VT a CT a naopak. K posunu směrem k implicitnějším vyjádření došlo v 54 případech, což představuje 28,2 % všech zjištěných jevů. Naopak posun k explicitnějším vyjádření jsme zaznamenali v 138 případech, to se rovná 71,8 %.

Typ explicitace	Celkový počet explicitací	Počet výskytů v FO	Celkový podíl	Počet výskytů v ČP	Celkový podíl
Zlogičťování textu	55	12	6,3 %	43	22,4 %
Vykládání nedořečeného	121	37	19,3 %	84	43,6 %
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	16	5	2,6 %	11	5,8 %
Celkem	192	54	28,2 %	138	71,8 %

Tabulka č. 5 – Celkový přehled výskytů sémantických explicitací ve francouzských originálech a jejich českých překladech

Následující tabulka zachycuje procentuální podíl posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření podle typů explicitace. Samostatným porovnáním obou francouzských originálů a jejich překladů zvláště jsme získali přehled o četnosti a poměru zastoupených typů explicitace a jejich prostředků. Vzhledem k tomu, že jsme v obou případech došli k podobným výsledkům, je i tato souhrnná analýza svými výsledky velmi podobná. Nejvíce zastoupeným typem explicitace se stalo vykládání nedořečeného, které svými 121 výskytů představuje 62,9 % všech analyzovaných posunů. Poté následuje zlogičťování textu, k němuž došlo celkem 54krát. To odpovídá 28,7 %. Poslední typ explicitace, formální vyjadřování syntaktických vztahů, se ukázal jako nejméně užívaný typ explicitace. Byl zaznamenán pouze v 16 případech, což představuje 8,4 % analyzovaných posunů.

Typ explicitace	Typ posunu	Počet posunů	Podíl posunů dle prostředků explicitace	Celkem
Zlogičťování textu	Impl.	12	21,8 %	55
	Expl.	43	78,2 %	
Vykládání nedořečeného	Impl.	37	30,6 %	121
	Expl.	84	69,4 %	
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	Impl.	4	26,7 %	15
	Expl.	11	73,3 %	

Tabulka č. 6 – Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu při překladech z francouzštiny do češtiny

Kromě uvádění procentuálního zastoupení jednotlivých typů explicitace jsme považovali za užitečné znázornit také poměr posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření podle daných typů explicitace. Největší rozdíl mezi oběma posuny vznikl při zlogičťování textu, kde posuny k explicitnějšímu vyjádření převyšují o 56,4 % posuny k vyjádření implicitnějšímu. O něco menší rozdíl, a to 46,6 %, nastal u formálního vyjadřování syntaktických vztahů, kde k explicitnějšímu vyjádření vedlo 73,3 % posunů a i vyjádření implicitnějšímu pouhých 26,7 % posunů. Nejmenší procentuální rozdíl se týká nejvíce zastoupeného typu explicitace, vykládání nedořečeného. Z 121 případů jich 37 způsobuje posun k implicitnějšímu vyjádření, zatímco 84 případů, tedy o 38,8 % více, vede k posunům k explicitnějšímu vyjádření.

Na základě všech výše zmíněných výsledků můžeme jednoznačně konstatovat, že překlady analyzovaných francouzských knih vykazují vyšší míru explicitnosti než jejich český originál.

2.2.2 Analýza explicitací a implicitací v překladech do francouzštiny

V této části provedeme analýzu tří českých literárních děl a jejich překladů do francouzštiny. Prvním z nich je román Arnošta Lustiga *Krásné zelené oči* (ČO1 = český originál 1), dalším novela Květy Legátové *Jozova Hanule* (ČO2 = český originál 2) a třetím zvoleným dílem je soubor povídek stejné autorky s názvem *Želary* (ČO3 = český originál 3). Stejně jako při analýze francouzských děl i zde přistoupíme nejprve k analýze výsledků jednotlivých knih a poté s nimi budeme pracovat jako s jedním korpusem.

2.2.2.1 Analýza posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření při překladu knihy *Krásné zelené oči*

Typ explicitace	Celkový počet explicitací	Počet výskytů v ČO1	Celkový podíl	Počet výskytů v FP1	Celkový podíl
Zlogičťování textu	25	4	4 %	21	21 %
Vykládání nedořečeného	59	13	13 %	46	46 %
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	16	10	10 %	6	6 %
Celkem	100	27	27 %	73	73 %

Tabulka č. 7 - Přehled výskytu sémantických explicitací v českém originálu *Krásné zelené oči* a jeho francouzském překladu *Elle avait les yeux verts*

Při analýze excerpt z prvního českého originálu a jeho překladu jsme našli celkem 100 posunů. I zde se výsledek proporcčně velmi přibližuje výsledkům srovnání obou francouzských děl a jejich překladů. K implicitnějším vyjádření v překladu došlo v 27 případech, zatímco k vyjádření explicitnějším vedlo 73 posunů, což je o 46 % více. Podrobné znázornění procentuálního podílu jednotlivých posunů uvádíme v tabulce č. 8.

Typ explicitace	Typ posunu	Počet posunů	Podíl posunů dle prostředků explicitace	Celkem
Zlogičťování textu	Impl.	4	16 %	25
	Expl.	21	84 %	
Vykládání nedořečeného	Impl.	13	22 %	59
	Expl.	46	78 %	
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	Impl.	10	62,5 %	16
	Expl.	6	37,5 %	

Tabulka č. 8 - Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v ČO1 a FP1

a) Zlogičťování textu

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 4 případy (16 %)**

Při překladu do francouzštiny došlo celkem ke 4 posunům k implicitnějšímu vyjádření, a to prostřednictvím výrazů *ale* (2x), *nato*, *tedy*, jež byly v překladu zcela vypuštěny.

Příklad: *Nebylo jí příjemné, že ji líbal. Každým dotekem jí připomínal, kdo je kdo, **ale** dotek na rty byl odporný.*

*Elle n'aimait pas être embrassée. Chaque attouchement la remettait à sa place, **et** sur la bouche c'était dégoûtant.*

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 21 případů (84 %)**

Většina případů naopak způsobila posun k explicitnějšímu vyjádření, a to výslovným uvedením výrazů, které v původním textu explicitně vyjádřeny nebyly. Jde o výrazy *mais* (5x), *donc* (3x), *si fort que*, *ensuite*, *enfin* (3x), *ce jour-là*, *pourtant* (2x), *alors* (2x), *ainsi* (2x), *puis*.

Příklad: *Rozkázal tenkrát obnovit palbu. Neposlechli. Vytáhl pistoli. Byl hotov stisknout spoušť. Masakr pokračoval. Mohli bez konce vyvraždit protivníkovi vojáky. Nemohli je porazit.*

*Le capitaine avait commandé de faire feu. Ses hommes n'avaient pas obéi. Il avait tiré son pistolet, prêt à abattre les insoumis. Le massacre avait **donc** repris. Ils pouvaient infliger à l'ennemi des pertes humaines incalculables. Ils ne pouvaient pas le vaincre.*

b) Vykládání nedořečeného

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 13 případů (22 %)**

Také v případě vykládání nedořečeného byly posuny k implicitnějšímu vyjádření méně časté než posuny k vyjádření explicitnějšímu. Opět jsme je analyzovali z hlediska rozdělení dle Øveråsové (1998). S překladem za použití elipsy jsme se setkali celkem v 6 případech.

Příklad: *Otevřenými dveřmi bylo slyšet **mužský** hlas, jak vztekle křičí do telefonu: „Cože? Půl hodiny až hodinu? Scheiße. Tady hauptsturmführer doktor Lucian Schneidhuber. Dvacátý první barák.“*

*À l'autre bout du couloir, une voix hurlait dans un téléphone:
- Quoi? Une demi-heure? Une heure même? Scheiße. Ici Hauptsturmführer docteur Lucian Schneidhuber. Bloc 10.*

K překladu pomocí zobecnění došlo ve zbývajících 7 případech.

Příklad: *Hauptmann jí všeptával do ucha vedle svých úst něco o vyhřátém strandu ledového moře. O mramorových útesech, o nichž v četl v noci, **než k ní přišel**.*

Le capitaine lui parlait à l'oreille du coeur incandescent de la mer glacée. Des falaises de marbre dont il avait lu l'histoire la veille au soir.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 46 případů (78 %)**

Zatímco u posunů k implicitnějšímu vyjádření byly oba typy explicitace zastoupeny téměř rovnoměrně, mezi posuny k explicitnějšímu vyjádření jsme zjistili výraznou převahu posunů pomocí přidání, a to 35 výskytů. Zároveň jsme zde zaznamenali zajímavé propojení dvou typů explicitace, neboť v 6 případech došlo v rámci vykládání nedořečeného současně i k formálnímu vyjádření syntaktických vztahů. Protože význam nově přidané informace převažoval nad důležitostí vyjádřeného syntaktického vztahu, rozhodli jsme se takové jevy zařadit do této kategorie.

Příklad: *Strážní doběhli ke stroji. Pomohli pilotovi z pásů. Měl rozbité spánky, podlitiny, mokvajíc ránu na rameni. Pilotovi se podlomila kolena.*

***Lorsque enfin l'appareil s'arrêta**, des gardes se précipitèrent au secours du pilote et l'aidèrent à se libérer de son harnais. Il avait les tempes broyées, de multiples contusions et une plaie ouverte à l'épaule. Ses genoux se dérobaient sous lui.*

Posuny vzniklé druhým typem, specifikací, se objevily v 11 případech. Jejich užití nebylo v žádném ze zjištěných příkladů nezbytné, neboť čtenářovo porozumění by s ohledem na okolní kontext nebylo nijak ztíženo. Přesto se však překladatel zřejmě pro lepší čtivost a srozumitelnost rozhodl danou strategii použít. Například v níže uvedeném příkladu by bylo možné použít standardní ekvivalent slova *udírna*, *fumoir*.

Příklad: *Omítka v domě plesnivěla a kouřem zčernaly zdi v kójičkách i ve společné jídelně s dlouhým stolem pro šedesát lidí. Obytné místnosti se podobaly udírně.*

À l'intérieur, le plâtre se couvrait de moisissure. Les cloisons de cellules étaient noires de suie, et le réfectoire, avec sa grande table pour soixante couverts, ne valait pas mieux. Les salles communes ressemblaient à de ces cheminées où les paysans font fumer leur jambon.

c) Formální vyjadřování syntaktických vztahů

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 10 případů (62,5 %)**

Tento typ explicitace vedl při překladu ke stejnému počtu posunů jak k explicitnějšímu, tak i k implicitnějšímu vyjádření. Ve všech 10 případech se jednalo o podřadící příčinnou spojku *protože*, která byla při překladu vypuštěna a bez níž překladatel ponechal vyvození příčiny interpretaci čtenáře.

Příklad: *Hauptmann v rozepnutém kabátci se sklonil nad svíčku a sfoukl plamen.*

„*Víš proč?*“

Neodpověděla, protože nevěděla.

„*Tak to bude útulnější. Budeme si blíže. Nechceš si to užít líp než hůř?*“

Sa vareuse défaite, l'homme se pencha et souffla la flamme.

- *Tu sais pourquoi?*

Elle ne dit rien, elle ne savait pas.

- *Comme ça, ce sera plus intime, nous serons plus près l'un de l'autre. Tu n'as pas envie que ce soit un plaisir, tant qu'à faire?*

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 6 případů (37,5 %)**

K explicitnějšímu vyjádření syntaktických vztahů došlo rovněž v 10 případech, tentokrát však explicitním uvedením spojek *tandis que* (2x), *lorsque* (7x), *comme*.

Příklad: *Madame Kuliková je odehnala od okna. Po umrzlém sněhu, křídlem téměř u zdi, kodrcal heinkel a zastavil. Trup letounu byl samá díra.*

*La Kulikowa les chassa loin de la fenêtre **tandis qu'**un Heinkel arrivait en cahotant sur la neige gelée, frôlant presque le mur d'une aile. Le fuselage était troué de partout.*

2.2.2.2 Analýza posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření při překladu knihy *Jozova Hanule*

Typ explicitace	Celkový počet explicitací	Počet výskytů v ČO2	Celkový podíl	Počet výskytů ve FP2	Celkový podíl
Zlogičťování textu	19	6	13 %	13	28,5 %
Vykládání nedořečeného	17	4	8,8 %	13	28,5 %
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	10	2	4,3 %	8	16,9 %
Celkem	46	12	26,1 %	34	73,9 %

Tabulka č. 9 - Přehled výskytu sémantických explicitací v českém originálu *Jozova Hanule* a jeho francouzském překladu *La Belle je Joza*

Při zkoumání posunů ve druhém českém původním textu a jeho překladu do francouzštiny jsme zjistili celkem 46 sémantických posunů. I zde se poměr posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření přibližuje výsledkům ČO1. Implicitnější vyjádření v překladu způsobilo 12 posunů, tedy 26,1 %, explicitnější vyjádření pak 34 posunů, které představují 73,9 %. Ve srovnání s předchozími texty je zde však překvapivě nejvíce zastoupen typ explicitace pomocí zlogičťování textu, a to 19 případy, zatímco až doposud nejčastější typ, vykládání nedořečeného, vykazuje pouhých 17 případů. K formálnímu vykládání syntaktických vztahů pak došlo celkem 10krát. V následující tabulce můžeme vidět procentuální poměr posunů k explicitnějším i implicitnějším vyjádření dle jednotlivých typů explicitace.

Typ explicitace	Typ posunu	Počet posunů	Podíl posunů dle prostředků explicitace	Celkem
Zlogičťování textu	Impl.	6	31,6 %	19
	Expl.	13	68,4 %	
Vykládání nedořečeného	Impl.	4	23,5 %	17
	Expl.	13	76,5 %	
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	Impl.	2	20 %	10
	Expl.	8	80 %	

Tabulka č. 10 - Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v ČO2 a FP2

a) Zlogičťování textu

- **Posuny i implicitnějšímu vyjádření: 6 případů (31,6 %)**

Posuny k implicitnějšímu vyjádření, jichž se vyskytlo celkem 6, vznikly elipsou následujících výrazů: *však* (3x), *a přesto*, *totiž*, *dokonce*, *avšak*.

Příklad: *Můj budoucí muž, pologramotný primitiv, s nímž nemám nic společného, ale který si mě přesto odváží bůhví kam, se probouzí. V jeho šedých očích je naléhavé sdělení, pro mě však cizí a nesrozumitelné.*

Mon futur mari, ce primitif à moitié alphabétisé avec lequel je n'ai rien de commun et qui pourtant m'emmène Dieu sait où, se réveille. Dans ses yeux gris, un message insistant qui me reste étranger, inintelligible.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 13 případů (68,4 %)**

K posunům k explicitnějšímu vyjádření došlo použitím zlogičťovacích výrazů, jež se ve výchozím textu původně nevyskytují, a to *alors* (5x), *même*, *puis* (2x), *mais* (2x), *donc*, *d'ailleurs*, *si bien que*.

Příklad: *Na sále jsem byla ve společnosti jedenácti žen. Nešetrně mě hned informovaly, že na lůžku, na kterém ležím, zemřela pacientka na rakovinu. ... Obrátily list a já jsem trnula. Svěřovaly si nejhlubší intimnosti, z nichž by se snad nevyzpovídaly ani vlastní matce.*

J'étais dans un dortoir en compagnie de onze femmes. Elle ne manquèrent pas de m'informer aussitôt qu'une patiente était morte d'un cancer sur le lit même où je me trouvais.

... Elles changèrent de sujet, et **alors** je frémis. Elles se mirent à me confier les choses les plus intimes, des choses qu'elles n'auraient peut-être pas avouées à leur propre mère.

b) Vykládání nedořečeného

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 4 případy (23,5 %)**

Při analýze této knihy a jejího překladu jsme zaznamenali pouze jeden z typů explicitace, resp. implicitace (dle Øveråsové), a to elipsu, která je v tomto případě opakem přidání. Posun způsobený zobecněním, tedy opakem specifikace, se neobjevil ani v jednom případě.

Příklad: *Jdu klidně, bez špetky strachu nebo nějaké předtuchy, ačkoli jsem svou podstatou trémistka, odsouzená k **neustálým** záchvatům panikaření.*

Je marche paisiblement, sans un soupçon de peur ni de pressentiment. Pourtant, au fond, je suis d'un caractère enclin au trac, condamnée aux crises de panique.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 13 případů (76,5 %)**

Stejně jako u posunů k implicitnějšímu vyjádření jsme i u těchto posunů našli pouze jeden typ explicitace – přidání. Ke specifikaci překladatel nepřistoupil ani v jednom případě.

Příklad: *Po Vánocích oběhla kotáry novina a dostala se i k nám. Týkala se mladé Šedinové. Zčistajasna zmizela ze vsi.*

*Après Noël, une nouvelle fit le tour des kotáry et arriva jusqu'à nous. Elle concernait la jeune Šedinová, **la femme de Frána**. Elle avait purement et simplement disparu du village.*

V uvedeném příkladu se můžeme dozvědět novou informaci, jež ve výchozím textu vůbec uvedená není. Lze se pouze domnívat, že ji překladatel přidal na základě předchozích znalostí děje a postav. Měl-li však při četbě originálu stejné znalosti jako čtenáři výchozího textu, kteří jej i bez výše přidané informace pochopili, nejednalo se o explicitaci pragmatickou, nýbrž fakultativní za účelem usnatnit porozumění čtenářům cílového textu.

c) Formální vyjadřování syntaktických vztahů

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 2 případy (20 %)**

Při zkoumání sémantických posunů jsme zaznamenali pouze 2 případy, v nichž byl syntaktický vztah výpovědi vyjádřen v původním díle explicitně, zatímco z překladu vyplývá implicitně. V obou případech se jednalo o vyjádření důvodu pomocí spojky *protože*.

Příklad: „*Nemusíš se ničeho bát,*“ řekla teta Řina, ***protože*** *uměla číst myšlenky. Alespoň moje. Nadechla jsem se, pohládila jsem peří, pak tenkou kůstku nožky.*

– *Tu n'as pas à avoir peur, me dit tante Řina qui lisait les pensées. Du moins, les miennes. Je pris une inspiration, caressai les plumes, puis le petit os de la patte.*

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 8 případů (80 %)**

Při posunech k explicitnějšímu vyjádření jsme se ve francouzském překladu setkali s 8 spojkami, jež oproti českému originálu vyjadřují syntaktické vztahy mezi výpověďmi explicitně. Jde o spojky *lorsque* (2x), *tandis que* (2x), *car*, *puisque*, *parce que*, *alors que*.

Příklad: *Kovář byl lenoch a mazavka. Přesto se jim vedlo dobře, žena ho držela zkrátka. Patnáctiletý Joza, učedník a posluhovač, zvyšoval jejich blahobyť.*

*Le forgeron était un paresseux et un pochard. Toutefois, le ménage s'en sortait bien **parce que** sa femme lui tenait la bride courte. A quinze ans, apprenti et homme à tout faire, Joza vint augmenter leur opulence.*

2.2.2.3 Analýza posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření při překladu knihy *Želary*

Pro účely naší práce jsme vybrali ještě třetí české dílo a jeho překlad do francouzštiny ze dvou důvodů. Zaprvé nám pomůže doplnit vzorek excerpt získaných z děl Květy Legátové, neboť předchozí kniha *Jozova Hanule* jich neposkytla dostatečné množství. Zadruhé díky němu můžeme porovnat překladatelskou strategii obou překladatelů a zjistit, zda míru explicitací v překladu ovlivňuje idiolekt překladatele či nikoliv.

Typ explicitace	Celkový počet explicitací	Počet výskytů ve ČO3	Celkový podíl	Počet výskytů v FP3	Celkový podíl
Zlogičťování textu	23	10	20,4 %	13	26,5 %
Vykládání nedořečeného	20	4	8,2 %	16	32,7 %
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	6	1	2 %	5	10,2 %
Celkem	49	15	30,6 %	34	69,4 %

Tabulka č. 11 - Přehled výskytu sémantických explicitací v českém originálu *Želary* a jeho francouzském překladu *Ceux de Želary*

45 excerpt získaných z knihy *Želary* a jejího překladu *Ceux de Želary* nám poskytlo celkem 49 sémantických posunů. Při jejich analýze jsme dospěli k podobnému výsledku jako u knihy *Jozova Hanule*. Z celkových 49 posunů došlo u 15 z nich k vyjádření implicitnějším, tj. 30,6 % všech posunů, a u zbývajících 34 případů se jednalo o posuny k explicitnějším vyjádření, které tak představují 69,4 % všech posunů. Nejvíce zastoupeným typem explicitace se stalo, stejně jako u předchozí knihy, zlogičťování textu, k němuž došlo v 23 případech, tedy 46,9 % posunů. Ve 20 případech jsme se setkali s posuny způsobenými vykládáním nedořečeného, což znamená 40,9 % posunů. V pouhých 6 případech neboli 12,2 % posunů jsme zaznamenali posun formálním vyjádřením syntaktických vztahů. Procentuální rozdělení posunů dle jednotlivých typů explicitace jsme opět převedli do tabulky.

Typ explicitace	Typ posunu	Počet posunů	Podíl posunů dle prostředků explicitace	Celkem
Zlogičťování textu	Impl.	10	43,5 %	23
	Expl.	13	56,5 %	
Vykládání nedořečeného	Impl.	4	20 %	20
	Expl.	16	80 %	
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	Impl.	1	16,7 %	6
	Expl.	5	83,3 %	

Tabulka č. 12 - Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v ČO3 a FP3

a) Zlogičťování textu

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 10 případů (43,5 %)**

V analyzovaném vzorku jsme zaznamenali celkem 10 posunů k implicitnějšímu, kdy při překladu nebyly převedeny následující výrazy: *ale, a kupodivu, tedy, tak, totiž* (3x), *však* (2x), *ovšem*.

Příklad: *Věřil v mé přátelství a vnutil mi kus svého života. Učinil mě svědkem chvil, které patřily jen jemu. A vyzrál na mě svou smrtí. Zlákal mě k roli, určené pro světce. Jednoho dne mi **totiž** po žáku Kratochvílovi poslal dopis, že zabije Lenku. Obracel jsem ten cár papíru v ruce jako omámen.*

Il croyait en mon amitié et m'a imposé une partie de sa vie. Il m'a rendu témoin d'instant qui n'appartenait qu'à lui. Et en mourant, il m'a bien eu. Il m'a embobiné pour me faire jouer un rôle destiné à un saint. Un jour, il m'a fait remettre par l'élève Kratochvil une lettre selon laquelle il allait tuer Lenka. Je retournais ce lambeau de papier dans ma main, comme stupéfié.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 13 případů (56,5 %)**

Výskyt tohoto typu explicitace byl v excerptech z knihy *Želary* co se týče obou posunů velmi vyrovnaný. Posun k explicitnějšímu vyjádření se vyskytl ve 13 případech, což je jen

o 3 posuny více než u posunů k implicitnějšímu vyjádření. Ke zlogičtění textu byly použity následující prostředky: *alors* (2x), *d'où*, *puis* (4x), *mais* (3x), *même*, *donc* (2x).

Příklad: *Když se vrátil a rozžal petrolejku, zjistil, že stojí na vydrhnuté podlaze, ještě mokré, a že se na ní ode dveří táhnou šlápoty. Zul se a zůstal v děravých ponožkách.*

*Une fois rentrée, après avoir allumé la lampe à pétrole, il découvrit qu'il se tenait sur un plancher lessivé, encore humide, et que ses traces de pas s'étendaient jusqu'à la porte. Il ôta **donc** ses souliers et resta dans ses chaussettes trouées.*

b) Vykládání nedořečeného

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 4 případy (20 %)**

Při analýze posunů vzniklých vykládáním nedořečeného jsme našli celkem 4 posuny, z nichž všechny byly způsobeny opakem přidání, tedy elipsou informace výslovně uvedené ve výchozím textu.

Příklad: *Kdykoli vyryl zlý rok v hřbitovní půdě řadu malých hrobů, vždycky leželo v jednom z nich Halákovo dítě. Šestkrát se pokoušela tatáž bolest otřást pevným zámkem semknutých úst. Při sedmém se vzdala. Helenka dostala záškrť a přežila ho. Když už jí dal opilý rozslzený otec zvonit umíráčkem, když nebylo nikoho, kdo by ještě doufal, uchopila matka své **poslední** dítě do náručí a rozběhla se do městečka.*

Dès qu'une mauvaise année creusait une rangée de petites tombes dans la terre du cimetière, il gisait toujours dans l'une d'elles un petit Halák. Par six fois, cette même douleur avait tenté d'ébranler la barrière de ses lèvres scellées. À la septième, elle avait renoncé. Helenka avait attrapé la diphtérie, mais survécu. Lorsque son père, l'œil humide d'avoir trop bu, avait fait sonner le glas pour elle, lorsqu'il n'y eut plus personne pour espérer encore, la mère avait saisi l'enfant dans ses bras et s'était enfuie au bourg.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 16 případy (80 %)**

V rámci posunů k explicitnějšímu vyjádření jsme vyhodnotili oba typy explicitace, a to jak přidání, tak také specifikaci. Přidání informace způsobilo sémantický posun celkem ve 14 případech.

Příklad: *Kdykoli skočila mezi rozvášněné rváče, bylo po představení. Dělal to výjimečně. Většinou netečně přihlížela. Krev ani praskající kosti ji nevzrušovaly. Mnohokrát jsem uvažoval o tom požádat ji o pomoc. Například když nevlastní matka Jindřišky Judasové honila svou pastorkyni kolem chalupy s čakanem v ruce.*

*Dès qu'elle bondissait entre deux adversaires surexcités, c'en était fini du spectacle. Elle ne le faisait qu'à titre exceptionnel. En général, elle regardait d'un air apathique. Le sang ne la troublait pas, ni les os qui craquaient. J'ai songé de nombreuses fois à lui demander de l'aide **en pareils cas**. Par exemple lorsque la belle-mère de Jindřiška Judasová a pourchassé sa belle-fille tout autour de la maison, une hachette à la main.*

Specifikace bylo ve zkoumaném vzorku užito ve 2 případech, pokaždé pro konkretizaci informace ve výpovědi.

*Příklad: Večer jsem seděl na vojenské posteli a díval se do otevřeného okna, kterým na mě vlhce dýchal les. Myslil jsem na **tu**, pro niž jsem přijal tuto štaci. A tu se ozvaly varhany. Zachvěla se melodie, která jako by byla doprovázená ozvěnou hromů.*

*Le soir, assis sur le lit militaire, je regardais par la fenêtre ouverte, d'où me parvenait le souffle humide de la forêt. Je pensais à la **femme** pour laquelle j'avais accepté ce poste. C'est alors qu'ont retenti les orgues. Une mélodie s'est mise à vibrer, que l'on aurait crue accompagnée de l'écho du tonnerre.*

c) Formální vyjadřování syntaktických vztahů

- **Posuny k implicitnějšímu vyjádření: 1 případ (16,7 %)**

Formálním vyjádřením syntaktických vztahů vznikl pouze jeden posun k implicitnějšímu vyjádření, a to nahrazením podřadící příčinné spojky *protože* dvojtečkou, jež vyvození syntaktického vztahu nabízí implicitně.

*Příklad: Ušklibenou sousedku navštěvovali příbuzní dvakrát týdně, za Ženou přijela jednou matka s Cilkou a řekly jí, že je to naposledy, **protože** v lese jsou polomy a nemohou zmeškat práci.*

Sa voisine, quoi faisait toujours la grimace, recevait deux fois par semaine la visite de ses proches ; Cilka et sa mère rendirent visite à Žeňa une seule fois, en lui disant que c'était la dernière : il y avait des ventis dans la forêt et elles ne pouvaient pas manquer le travail.

- **Posuny k explicitnějšímu vyjádření: 5 případů (83,3 %)**

Posuny k explicitnějšímu vyjádření, jichž se v excerpovaném vzorku vyskytlo celkem 5, byly způsobeny výslovným uvedením spojek *car*, *parce que* (2x), *quand*, *comme*.

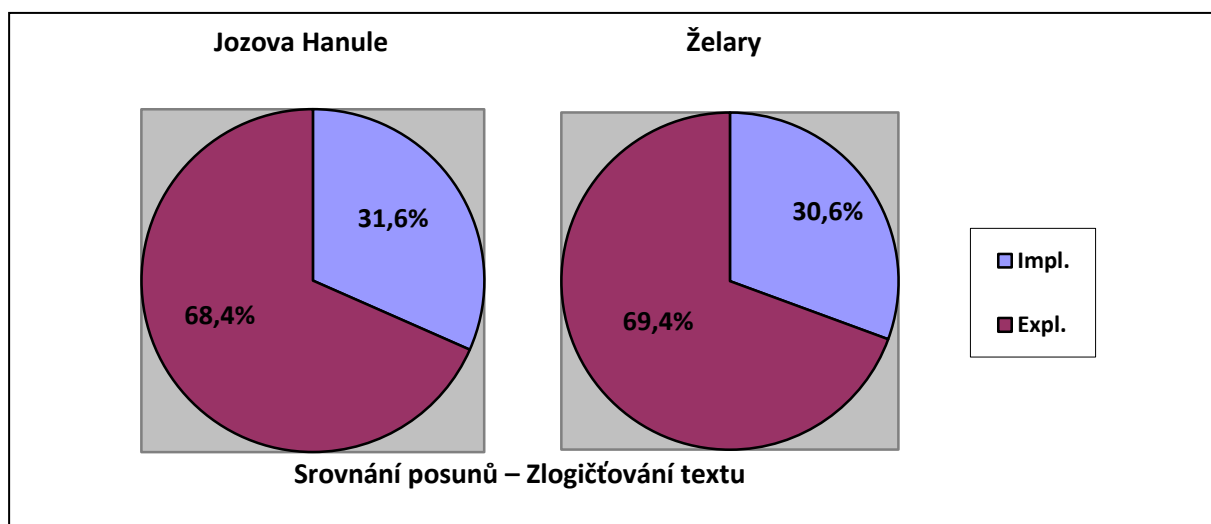
Příklad: *Usedla na postel a propletla prsty na rukou. Začalo to až příliš všedně, v prvních okamžicích ji nic nevarovalo. Za dusné noci (před bouřkou) nemohla usnout a šla otevřít okno. Viděla, že ve stáji se ještě svítí. Ze zvyku na sebe hodila sukni a vyběhla se podívat, co se děje.*

*Elle s'assit sur son lit en se tortillant les doigts. L'affaire avait commencé de manière trop banale ; lors des premiers instants, aucun signe de vie avant-coureur. Durant cette nuit étouffante (avant l'orage), **comme** elle n'arrivait pas à s'endormir, elle était allée ouvrir la fenêtre. Elle avait vu qu'il y avait encore de la lumière à l'écurie. Par habitude, elle avait enfilé une jupe et s'était précipitée dehors pour voir ce qui se passait.*

2.2.2.3.1 Srovnání výsledků překladů knih Jozova Hanule a Želary Květy Legátové

Jak jsme již uvedli v úvodu analýzy, srovnáme výsledky posunů k explicitnějším a implicitnějším vyjádření obou přeložených děl, abychom zjistili, zda s vyšší mírou explicitací v překladu souvisí idiolekt překladatele či nikoli. Nejdřív se zaměříme na proporční výskyt daných typů explicitace v každé z knih.

Prvním z analyzovaných typů explicitace je **zlogičťováním textu**. Jak již víme, tento typ explicitace spočívá v tendenci překladatele zvyšovat kohezi a logičnost textu. Nejčastěji se tak děje přidáváním spojek *ale, avšak, totiž, ovšem, a proto, a přesto, a přece, aj.*, příslovci *tak, pak, potom, následně, aj.* či slovních spojení např. *od té doby, od toho dne, apod.* a jejich francouzských ekvivalentů.

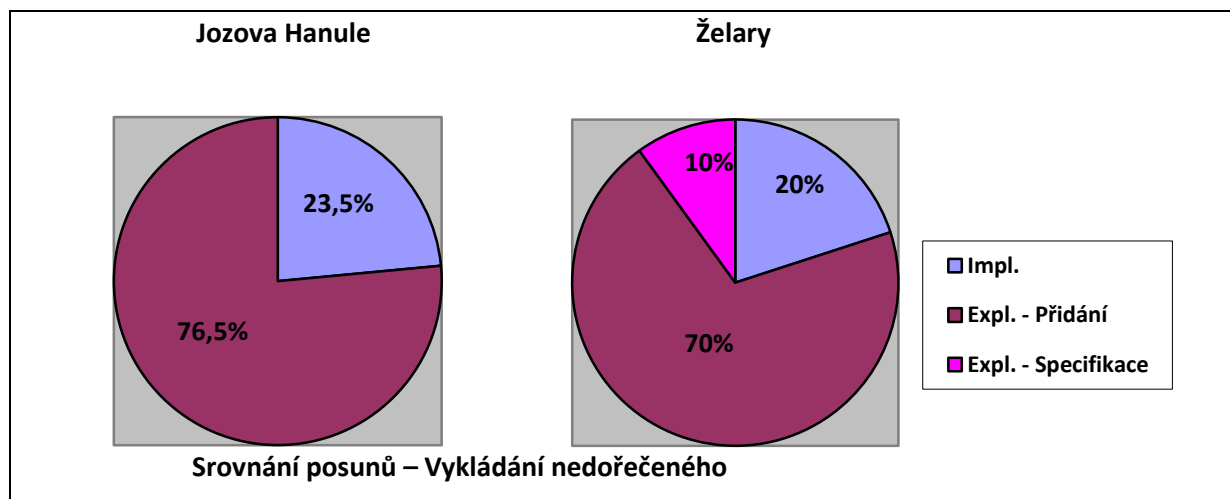

Graf č. 2 – Srovnání posunů způsobených zlogičťováním textu při překladu knih Jozova Hanule a Želary

Při překladu obou knih došlo k výrazné převaze posunů k explicitnějším vyjádření v překladu, a to v poměru 68,4:31,6 v případě knihy *Jozova Hanule* a v poměru 69,4:30,6 v případě knihy *Želary*. Můžeme zde tedy vidět, že jak překladatel č. 1 (dále jen „Ptel1“), tak také překladatel č. 2 (dále jen „Ptel2“) používali tento typ explicitace ve velmi podobném rozsahu.

Druhým analyzovaným typem explicitace, jenž způsobil sémantické posuny na ose explicitnost – implicitnost je **vykládání nedořečeného**. V rámci našeho výzkumu jsme tuto kategorii specifikovali na dva další podtypy dle Øveråsové (1998): 1) přidání (*addition*) a 2) specifikaci (*specification*).

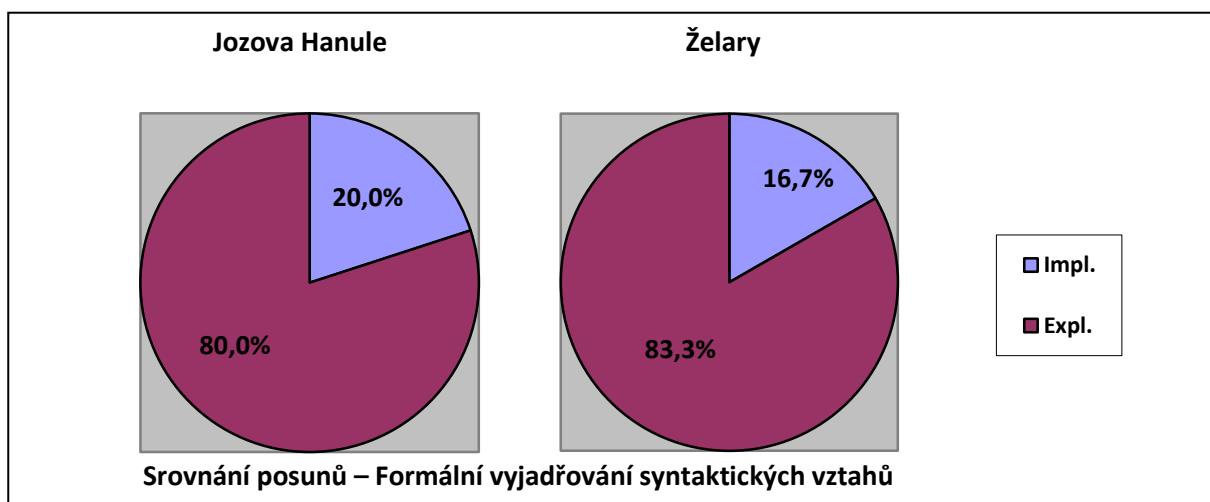

Graf č. 3 – Srovnání posunů způsobených vykládáním nedořečeného při překladu knih *Jozova Hanule* a *Želary*

I zde si můžeme všimnout podobných hodnot v obou překladech. U vykládání nedořečeného jsme jevy rozdělili na dva typy, a to přidání a specifikaci. Při analýze knihy *Jozova Hanule* jsme zjistili, že všechny posuny způsobené vykládáním nedořečeného vznikly přidáním nové informace (u posunů k implicitnějším vyjádření došlo naopak k elipse informace, která byla ve VT obsažena explicitně). Specifikaci překladatel nepoužil ani v jednom případě. Při překladu knihy *Želary* jsme však našli 2 případy specifikace, a to směrem k explicitnějším vyjádření. Posuny k vyjádření implicitnějším byly způsobeny pouze prvním typem explicitace, elipsou. Celkový výsledek i přes rozdělení na jednotlivé

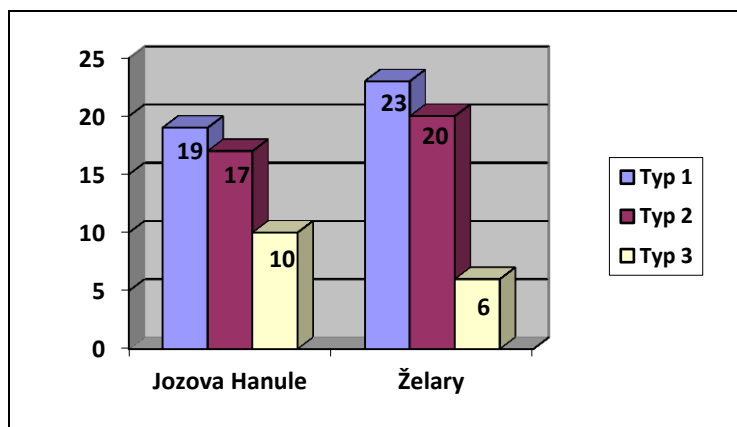
typy explicitace zobrazuje výraznou převahu posunů k explicitnějšímu vyjádření, u první knihy v poměru 76,5:23,5 a u knihy druhé v poměru 80:20.

Třetím a posledním typem explicitace je **formální vykládání syntaktických vztahů**. K tomu, jak víme, dochází výslovným vyjadřováním vztahů mezi jednotlivými částmi výpovědi, nejčastěji tedy pomocí spojek *protože, neboť, přestože, ačkoli, když, atd.* Při překladu knihy *Jozova Hanule* bylo explicitováno 80 % syntaktických vztahů, zatímco 20 % jich bylo vyjádřeno implicitně. I v případě knihy *Želary* jsme došli k podobnému výsledku, tedy že 83,3 % syntaktických vztahů bylo v překladu vyjádřeno explicitněji než v díle původním, zatímco pouhých 16,7 % syntaktických vztahů bylo v porovnání s originálem přeloženo implicitněji.

Graf č. 4 – Srovnání posunů způsobených formálním vyjádřením syntaktických vztahů při překladu knih *Jozova Hanule* a *Želary*

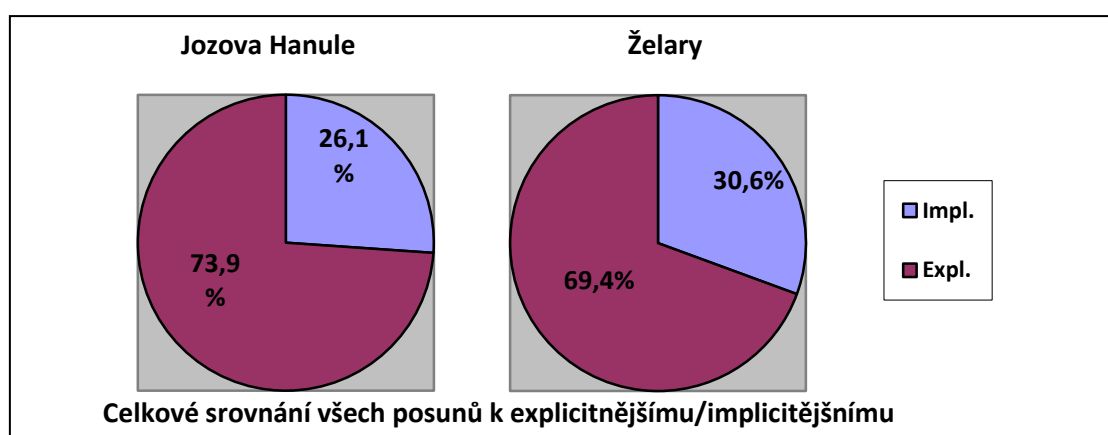
Kromě procentuálního poměru posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření se nyní zaměříme na počet výskytů rozdělených dle jednotlivých typů explicitace. Z uvedeného grafu zcela jasně vidíme, že jak Ptel1, tak i Ptel2 nejvíce používali zlogičťování textu, což poukazuje na jejich tendenci zvýšit kohezi a srozumitelnost textu.

Graf č. 5 – Počet případů dle typů explicitace v překladech knih Jozova Hanule a Želary

Druhým nejčastěji použitým typem explicitace se stalo vykládání nedořečeného, kdy oba překladatelé téměř ve stejném měřítku doplňovali výchozí text o výrazy, které v něm původně explicitně uvedeny nebyly. I přesto, že třetím a nejméně použitým typem explicitace se u obou překladů stalo formální vyjadřování syntaktických vztahů, počet výskytů se liší. Zatímco při překladu díla *Jozova Hanule* k němu došlo celkem 10krát, což činí 21,2 % všech posunů, při překladu knihy *Želary* jsme jej zaznamenali pouze 6krát. To představuje 12,2 % všech posunů. Ptel1 měl tedy ve srovnání s Ptel2 větší sklon k explicitování syntaktických vztahů.

Po analýze obou děl pocházejících od stejné autorky jsme dospěli ke zjištění, že ačkoli byly jejich překlady realizovány dvěma různými překladateli, poměr jednotlivých typů explicitací je velmi podobný, z čehož lze usuzovat, že k překladu díla přistupovali s podobnou strategií.

Graf. č. 6 – Celkové srovnání všech posunů při překladu knih Jozova Hanule a Želary

V překladu knihy *Jozova Hanule* bylo zjištěno 26,1 % posunů k implicitnějšímu vyjádření, zatímco k vyjádření explicitnějšímu vedlo 73,9 % posunů, tedy téměř tři čtvrtiny. V překladu knihy *Želary* jsme zaznamenali 30,6 % posunů k implicitnějšímu vyjádření, což je o 4,5 % více než u knihy předchozí. Posuny k explicitnějšímu vyjádření pak představují 69,4 % všech posunů, tedy rovněž o 4,5 % méně než v prvním případě.

Po celkovém srovnání posunů, k nimž při překladu došlo, můžeme konstatovat, že bez ohledu na zastoupení jednotlivých typů explicitace vykazují oba francouzské překlady jednoznačně vyšší míru explicitnosti než jejich český originál.

2.2.2.4 Souhrnná analýza posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření v překladech do francouzštiny

V této části se budeme věnovat analýze všech posunů, které při překladu všech děl do francouzštiny vedly k explicitnějšímu nebo implicitnějšímu vyjádření, než bylo v českém originále. S excerpty všech tří českých originálů a jejich francouzských překladů budeme proto pracovat jako s jedním korpusem.

Typ explicitace	Celkový počet explicitací	Počet výskytů v ČO	Celkový podíl	Počet výskytů v FP	Celkový podíl
Zlogičťování textu	67	20	10,3 %	47	24,1 %
Vykládání nedořečeného	96	21	10,8 %	75	38,5 %
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	32	13	6,6 %	19	9,7 %
Celkem	195	54	27,7 %	141	72,3 %

Tabulka č. 13 - Celkový přehled výskytů sémantických explicitací v českých originálech a jejich francouzských překladech

Při analýze originálů a jejich překladů jsme zjistili celkem 195 posunů, z nichž 54 vedlo k implicitnějšímu vyjádření v překladu a 141 k vyjádření explicitnějšímu. Implicitnější posuny představují tedy 27,7 % všech posunů, zatímco posuny explicitnější se týkají 72,3 % všech zjištěných posunů.

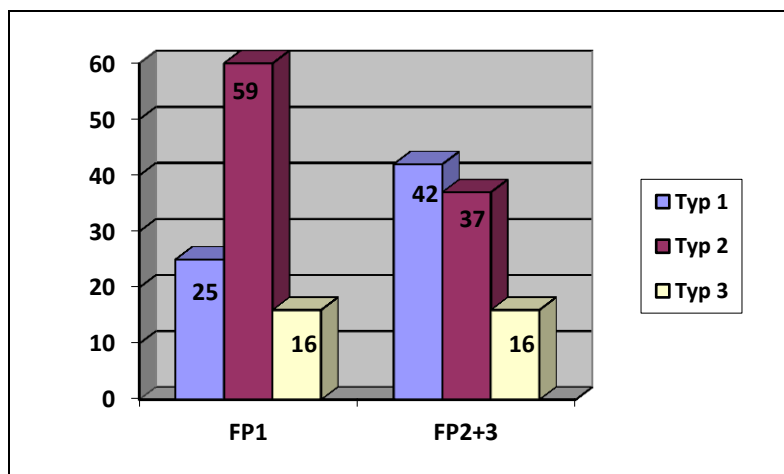
Nyní se zaměříme na procentuální vyhodnocení posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření v rámci jednotlivých typů explicitace. Nejvíce zastoupeným typem

explicitace bylo při překladech do francouzštiny vykládání nedořečeného, jež se objevilo v 96 ze 195 případů. 21 posunů, tedy 21,6 %, vedlo k implicitnějšímu vyjádření, naopak zbývajících 76 posunů, které představují 78,4 %, způsobilo sémantickou explicitaci. Při zlogičťování textu, jež se v našem korpusu objevilo celkem v 67 případech, rovněž zřetelně převažují posuny směrem k explicitnějšímu vyjádření, neboť pouhých 20 posunů, což je 29,9 % všech posunů, vede k implicitnějšímu vyjádření, zatímco k explicitnějšímu vyjádření v překladu vede 47 posunů, tedy 70,1 % všech posunů. Nejmenší procentuální rozdíl jsme zaznamenali u explicitací způsobených formálním vyjadřováním syntaktických vztahů, kde z celkových 32 posunů vede 13 posunů k vyjádření implicitnějšímu a 19 posunů k vyjádření explicitnějšímu. Jejich procentuální zastoupení je tedy 40,6:59,4.

Typ explicitace	Typ posunu	Počet posunů	Podíl posunů dle prostředků explicitace	Celkem
Zlogičťování textu	Impl.	20	29,9 %	67
	Expl.	47	70,1 %	
Vykládání nedořečeného	Impl.	21	21,9 %	96
	Expl.	75	78,1 %	
Formální vyjadřování syntaktických vztahů	Impl.	13	40,6 %	32
	Expl.	19	59,4 %	

Tabulka č. 14 - Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu při překladech z češtiny do francouzštiny

Kromě podrobné analýzy posunů podle jednotlivých typů explicitace považujeme za zajímavé porovnat rovněž posuny FP1 s posuny vzniklými v FP2+3, s nimiž budeme pracovat jako s jedním korpusem. Následující graf zachycuje rozdělení obou vytvořených korpusů podle počtu zjištěných výskytů dle typu explicitace.

Graf č. 7 – Počet případů dle typů explicitace při překladu knih Krásné zelené oči (FP1) a knih Jozova Hanule a Želary (FP2+3) do francouzštiny

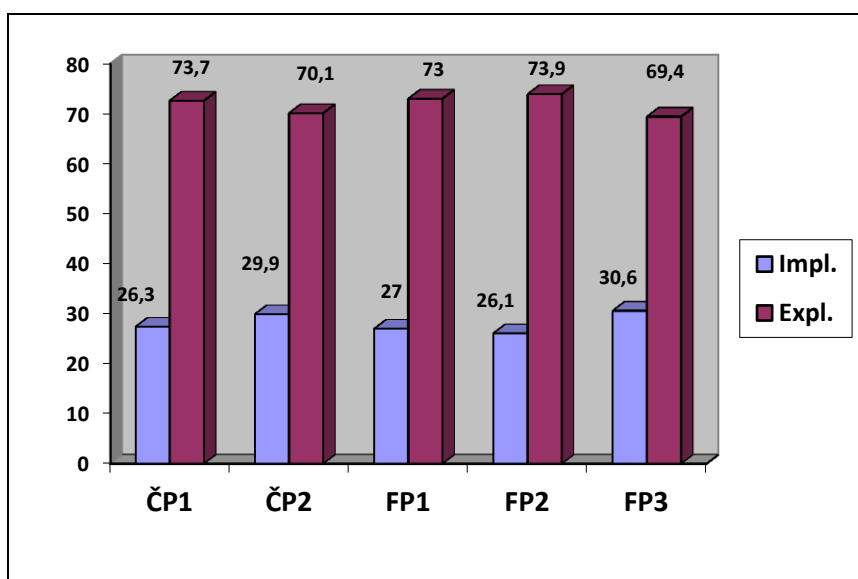
V FP1 je zřejmé, že nejvíce zastoupeným typem explicitace se stalo vykládání nedořečeného, k němuž překladatel sáhnul v celkem 59 případech, zatímco v FP2+3 se tak stalo pouze v 37 případech. Ke zlogičťování textu měli sklon spíše překladatelé FP2+3, kteří tak učinili ve 42 případech, naopak překladatel FP1 tento typ explicitace použil pouze v 25 případech. Třetí typ explicitace, formální vyjadřování syntaktických vztahů, mělo v obou korpusech shodných 16 výskytů. Za zmínku však stojí, že zatímco v excerptech FP2+3 i u tohoto typu explicitace převažují posuny k explicitnějšímu vyjádření, v FP1 vzniklo pouhých 6 posunů k explicitnějšímu vyjádření a 10 posunů vedlo k vyjádření implicitnějšímu (viz tabulka č. 8).

Ačkoli se počet případů výše zmíněných typů explicitace v obou korpusech liší, můžeme na základě výše provedené analýzy jednotlivých posunů vyvodit závěr, že všechny zkoumané texty vykazují při překladu do francouzštiny vyšší míru explicitace než jejich český originál.

2.3 Porovnání výsledků analýz

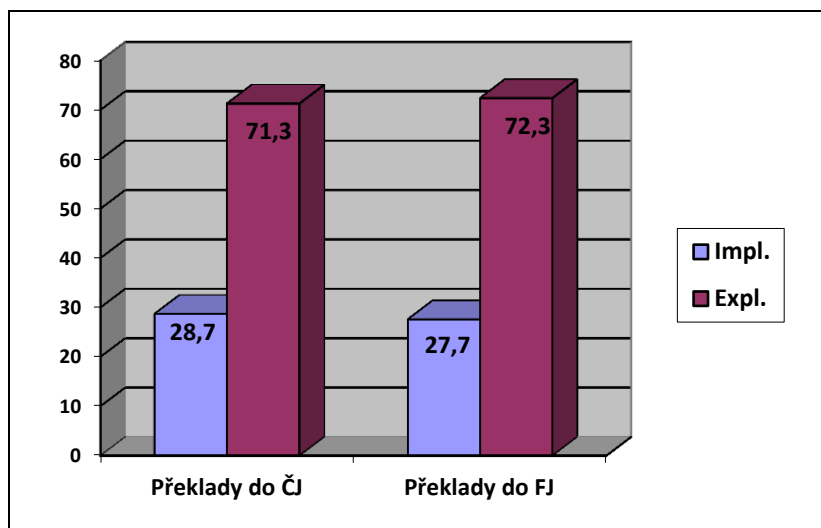
V předcházejících kapitolách jsme se věnovali podrobné analýze excerpt získaných z děl *Etoile errante*, *La cliente*, *Krásné zelené oči*, *Jozova Hanule* a *Želary*. Cílem naší práce je zjistit, zda platí explicitační hypotéza S. Blum-Kulkové, tedy zda jsou překlady explicitnější než díla původní, a zda je tomu tak bez ohledu na jazyk překladu. Proto nyní všechny výsledky, které jsme doposud komentovali v rámci jednotlivých jazyků zvlášť, opět porovnáme.

V grafu vidíme rozdělení posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření, jejichž četnost je vyjádřena v procentech. Všechny překlady vykazují jednoznačně vyšší míru posunů k explicitnějšímu vyjádření než k vyjádření implicitnějšímu.

Graf č. 8 – Procentuální zobrazení posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření ve všech analyzovaných překladech

Při překladech do češtiny vzniklo celkem 192 posunů, z nichž 55 (28,7 %) vedlo k vyjádření implicitnějšímu a 137 (71,3 %) k vyjádření explicitnějšímu. **Explicitace zde převažuje nad implicitací o 42,6 %.** Při překladu do francouzštiny byly zjištěny velmi podobné hodnoty, a to celkových 195 posunů, které v 54 případech (27,7 %) způsobily implicitnější vyjádření a naopak ve 141 případech (72,3 %) vyjádření explicitnější. I v tomto směru překladu tedy **převažuje explicitace nad implicitací, a to o 44,6 %.**

Graf č. 9 – Procentuální srovnání posunů k explicitnějším a implicitnějším v překladech oběma směry

Smyslem naší práce bylo potvrdit či vyvrátit explicitační hypotézu S. Blum-Kulkové, dle níž vykazují překlady vyšší míru explicitace než původní texty, a to bez ohledu na směr a jazyk překladu. Po zevrubné analýze všech shromážděných excerpt jsme dospěli k jednoznačnému výsledku: při překladu francouzských děl do češtiny došlo u 71,3 % posunů k sémantickému posunu směrem k explicitnějším vyjádření, což je o 42,6 % více než u zbylých 28,7 % posunů způsobujících implicitnější vyjádření. Explicitační hypotézu tak můžeme u překladu do češtiny potvrdit.

Při překladu českých děl do francouzštiny došlo u 72,3 % posunů k explicitnějším vyjádření, to znamená o 44,6 % více než u 27,7 % posunů vedoucích k vyjádření implicitnějším. Explicitační hypotézu proto můžeme potvrdit také u překladu směrem do francouzštiny.

3 Závěr

V této diplomové práci jsme se věnovali výzkumu sémantických explicitací a míře explicitnosti překladů. V teoretické části jsme neprve objasnili dosavadní stav zkoumané problematiky z hlediska terminologie tak, jak ji uvádějí čeští, slovenští a další zahraniční lingvisté. Dále jsme se věnovali explicitaci také z hlediska překladových univerzálií, neboť právě používání explicitace a její postavení mezi tzv. zákonitostmi překladu se stalo předmětem výzkumu teoretiků jako jsou S. Blum-Kulková, C. Séguinotová, G. Toury či M. Bakerová. Poté jsme pojednali o přínosu korpusové lingvistiky k výzkumu explicitací, neboť moderní technika jej v mnohém usnadnila. Rozsáhlým výzkumům, při nichž došlo k analyzování nejrůznějších jazykových dvojic, se věnovaly lingvistky V. Papáiová, K. Klaudyová, T. Puurtinenová či například L. Øveråsová. Právě na základě jejich podrobných analýz a srovnání jak pomocí paralelních, tak i srovnatelných korpusů, máme dnes přístup k údajům o explicitaci z hlediska syntaktické kondenzace, polovětných vazeb či prostředků koheze. Základním kamenem při analyzování explicitací je kognitivní proces, jemuž jsme se věnovali v další kapitole teoretické části naší práce. Jak víme, kognitivní proces, společný jak překladatelům, tak také tlumočnickům a vlastně každému příjemci informace, nám pomáhá nejen při dešifrování sdělení, ale zejména při jeho správném pochopení. V souvislosti s ním hovoří tlumočnice L. Seleskovitchová a M. Ledererová o tzv. *bagage cognitive* neboli kognitivním základu a *context cognitive*, tedy kontextu. Němečtí lingvisté v tomto případě operují s pojmy *Sprachwissen* (použité znaky) a *Weltwissen* (vědomosti o mluvčím, kontext, životní zkušenosti, atd.). Překladatel při své práci obě tato vědění spojuje, neboť zapojuje znaky svého jazyka, do něhož překládá, a zároveň pomocí svých vědomostí, zkušeností a znalosti kontextu díla volí vhodné jazykové prostředky.

Východiskem naší práce jsme zvolili explicitační hypotézu S. Blum-Kulkové, dle níž přeložené texty ve srovnání s texty původními vykazují vyšší míru explicitace bez ohledu na směr a jazyk překladu. Pro empirickou část a vlastní výzkum jsme zvolili beletristická díla, neboť umělecké texty nejsou tak silně vázány na normy jako například texty odborné či publicistické. Na základě trojího rozdělení explicitací podle 1) podmíněnosti jevu, 2) podle M. Pošty na explicitaci podmíněnou jazykově-kulturní odlišností a explicitaci podmíněnou inherentně překladatelským procesem a 3) podle jazykových plánů jsme náš výzkum vymezili na explicitaci sémantickou. Do ní jsme zahrnuli všechny explicitace, které do sémantické

roviny výslovně přináší nové, v původním díle neobsažené informace. Při výběru pro náš výzkum relevantních explicitací jsme nejprve museli správně určit typ explicitace, abychom tak zamezili chybným výsledkům v důsledku zkoumání nesprávných explicitací motivovaných odlišností jazykových systémů či potřebou ozřejmit čtenáři neznámou informaci pomocí explicitace pragmatické. Při dělení sémantických explicitací podle použitých prostředků jsme vycházeli z rozdělení 3 typů intelektualizace textu, jež uvádí J. Levý, ačkoli on sám pojmy „explicitace“ ani „explicitnost“ nepoužívá. U prvního typu explicitace, kterým je zlogičťování textu, jsme se zaměřili na prostředky, pomocí nichž překladatel zvyšuje kohezi textu a tak jím čtenáře vede. K nejčastěji použitým prostředkům patřily výrazy *tedy, tak, ale, však, pak, potom, aj.* a jejich francouzské ekvivalenty *donc, alors, mais, puis, ensuite, atd.* Druhým typem explicitace jsme stanovili vykládání nedořečeného, kam spadá poměrně velká škála prostředků. Proto jsme si pro tuto kategorii vypůjčili terminologii lingvistky L. Øveråsové, která na základě svých korpusových výzkumů rozlišuje dva typy explicitace: přidávání a specifikaci. Jako přidávání jsme hodnotili informace, které se v původním textu vůbec neobjevily a překladatel si je při převodu sám volně přidal, naproti tomu za specifikace jsme považovali informace, které pouze upřesňovaly informaci v původním textu již obsaženou. Jak jsme zjistili, došlo při překladech do obou jazyků ve většině posunů k přidání nové informace, z čehož můžeme vyvodit závěr, že překladatelé mají tendenci překlad přikrášlovat a doplňovat jej o další výrazy, které se podle jejich uvážení do textu hodí. Ačkoli bereme na zřetel podvojnost literárního díla a nutnost převést myšlenku vytvořenou ve výchozím jazyce do jazyka cílového, jehož uživatelé čtou dílo v jiné době, geografickém i kulturním prostředí, neukázaly se dané explicitace jako nutné, neboť čtenář původního díla jimi nedisponuje a textu přesto porozumí. Na základě této úvahy lze tedy konstatovat, že u překladatelů námi analyzovaných textů se projevila snaha učinit přeložený text ještě srozumitelnějším a čtivějším. V souvislosti s tímto zjištěním se nabízí otázka, do jaké míry si překladatel může takové samovolné přidávání informací dovolit, aby nezasáhl do osobitého stylu autora či jej nezměnil?

Třetím a posledním zkoumaným typem explicitace se stalo formální vykládání syntaktických vztahů, kam jsme řadili explicitování spojek mezi jednotlivými částmi výpovědi. Nejčastěji jsme se setkali s propojováním vět pomocí spojek *neboť, protože, ačkoli,*

přestože, když, aj. a jejich francouzských ekvivalentů *car, parce que, même si, lorsque, quand, aj.*

Při vyhodnocení výsledků jsme provedli nejprve analýzu každého z pěti děl a jeho překladu zvlášť, abychom mohli porovnat přístup jednotlivých překladatelů k dílům a zjistit, do jaké míry ovlivňuje posun k explicitnějšímu či implicitnějšímu vyjádření jejich vlastní idiolekt. Při analýze obou francouzských děl, *Etoile errante* a *La cliente*, a jejich překladů jsme zaznamenali podobné tendence v množství použitých explicitací dle jednotlivých typů. Nejvíce zastoupeným typem bylo vykládání nedořečeného, jehož procentuální podíl v ČP1 činí 70,5 % a v ČP2 55,7 %, druhým nejčastěji použitým typem explicitace se stalo zlogičťování textu, k němuž došlo v ČP1 celkem v 22,1 % zjištěných posunů, zatímco v ČP2 jsme jej zaznamenali v 35 % posunů, a nejméně zastoupen byl třetí typ explicitace – formální vykládání syntaktických vztahů, jenž byl v ČP1 zjištěn pouze v 7,4 % posunů a v ČP2 v 9,3 % posunů. Ačkoli umístění typů explicitací na žebříčku četnosti výskytu je u obou překladů shodné, má Ptel1 větší tendenci k vykládání nedořečeného, zatímco Ptel2 své prostředky dělí rovnoměrněji mezi vykládání nedořečeného a zlogičťování textu. Neméně zajímavé byly z hlediska idiolektu překladatele i překlady českých děl *Krásné zelené oči, Jozova Hanule* a *Želary* do francouzštiny. V případě FP1 měl překladatel největší tendenci k vykládání nedořečeného, tj. v 59 % posunů, dále explicitoval v rámci zlogičťování textu, a to v 25 % posunů, a v pouhých 16 % posunů se uchýlil k formálnímu vykládání syntaktických vztahů. U překladu FP2 vykazoval překladatel největší tendenci ke zlogičťování textu, neboť tak učinil v 41,3 % případů, o něco menší tendenci k vykládání nedořečeného, tj. v 37 % posunů, a jako nejméně častý prostředek používal vykládání syntaktických vztahů, k němuž došlo jen v 21,7 % posunů. Při překladu FP3 se překladatel uchýlil ke zlogičťování textu celkem v 47 % posunů, což je ještě více než v FP2, ve 40,8 % případů pak k vykládání nedořečeného a k formálnímu vyjádření syntaktických vztahů u něj došlo v pouhých 12,2 % posunů. To je méně než v FP1 i FP2.

Kromě analýzy idiolektu překladatele bylo však cílem naší práce potvrdit či vyvrátit explicitační hypotézu S. Blum-Kulkové. Pro tento účel jsme pracovali s excerpty obou francouzských originálů a jejich překladů jako s jedním korpusem a stejně tak jsme učinili i při analýze českých originálů a jejich překladů do francouzštiny. Při překladu do češtiny došlo v **28,2 %** případů k posunu k implicitnějšímu vyjádření, zatímco k explicitnějšímu

vyjádření vedlo **71,8 %** posunů. Při překladu do francouzštiny se vyskytlo **27,7 %** případů, jež způsobily posun k implicitnějšímu vyjádření, k explicitnějšímu vyjádření pak vedlo **72,3 %** posunů.

Na základě provedené analýzy sémantických explicitací na překladech oběma směry jsme dospěli k závěru, že všechny přeložené texty vykazují vyšší míru explicitace než jejich originály, a proto můžeme explicitační hypotézu S. Blum-Kulkové potvrdit.

Resumé

Tato diplomová práce se zaměřuje na explicitnost a explicitaci v překladu. Explicitace, jež je považována za univerzálii překladu, se stala předmětem bádání mnoha lingvistů a překladatelů. Je pevně vázána jak na kontext, tak také na vědomosti překladatele/příjemce, a její použití může čtenáři usnadnit pochopení textu, neboť prostředky, kterými lze explicitace dosáhnout, sahají od kohezních výrazů přes doplňování spojovacích výrazů a eliptických konstrukcí až po specifikaci či přidávání nových informací.

Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části práce uvádíme samotnou definici explicitnosti i explicitace, zabýváme se explicitací z hlediska terminologie a jejího postavení mezi dalšími překladatelskými strategiemi v pojetí různých lingvistů, dále pak z hlediska univerzálií překladu, kognitivního procesu při překladu, ale neopomíjíme ani přínos korpusové lingvistiky při výzkumu různých typů explicitací. V další kapitole teoretické části přecházíme k podrobnější klasifikaci typů explicitace.

Empirická část je založena na podrobné analýze rozsáhlých excerpt, jež jsme získali ze dvou francouzských děl a jejich českých překladů a tří českých děl a jejich francouzských překladů. V analýze se věnujeme nejprve jednotlivým dílům zvlášť, výsledky znázorněné v tabulkách či grafech jsou doplněny komentářem a příklady k jednotlivým typům analyzovaných jevů. Analýzu uzavírá syntéza všech získaných výsledků a konfrontace s explicitační hypotézou S. Blum-Kulkové.

Summary

The diploma thesis deals with explicitness and explicitation in translation. Explicitation, which is considered one of the translation universals, has become a research topic of many linguists and translators. It is closely bound to context, as well as to the knowledge and experience of the translator/receiver, and its use can make the understanding of a text easier for the reader, as the means of expressing explicitation vary from cohesive markers, adding connectives and filling out elliptical constructions to specification or adding new information into the translation.

The diploma thesis is divided into two parts. In the theoretical part we present the definition of explicitness and explicitation, deal with explicitation from the point of view of terminology, translation universals and the cognitive process of translating, and neither do we neglect the contribution of corpus linguistics to the research of different forms of explicitation. The theoretical part also contains division of explicitation into different types and its classification among other translation procedures.

The empirical part is based on a detailed analysis of excerpts obtained from two French originals and their Czech translations and three Czech originals and their French translations. In the analysis we at first study each original and its translation separately, all results of our research figuring in tables and diagrams are accompanied by comments and illustrative examples for each of the analysed types of explicitation. The analysis is concluded by a synthesis of all obtained results and by their confrontation with the explicitation hypothesis of S. Blum-Kulka.

Résumé

Ce mémoire porte sur le caractère explicite de l'énoncé et l'explicitation en traduction. L'explicitation est considérée comme une des lois de traduction universelles, et a fait l'objet de recherche de la part de nombreux linguistes et traducteurs. Elle est étroitement liée au contexte mais aussi aux connaissances et expériences du traducteur/récepteur. L'utilisation de l'explicitation peut faciliter au lecteur la compréhension du texte car la palette des moyens par lesquels l'explicitation peut être réalisée s'étend des moyens de cohésion en passant par l'addition de conjonctions et de constructions elliptiques jusqu'à la spécification et à l'ajout de nouvelles informations.

Ce mémoire est divisé en deux parties : La partie théorique, dans laquelle nous définissons des termes tels que : caractère explicite et explicitation, nous traitons l'explicitation du point de vue de la terminologie et du classement de l'explicitation parmi les procédés de traduction, des lois de traduction universelles, et du processus cognitif pendant la traduction. Nous portons également l'attention à la linguistique de corpus, qui a contribué de manière considérable à la recherche de toutes sortes d'explicitation. Dans la partie théorique, nous procédons par la suite à la typologie de l'explicitation.

La partie empirique est basée sur une analyse détaillée des extraits obtenus de deux livres français et leur traduction vers le tchèque et de trois livres tchèques et leur traduction vers le français. Dans l'analyse, nous étudions d'abord chaque livre et sa traduction séparément. Les résultats sont résumés dans des tableaux et graphiques qui sont complétés par un commentaire et des exemples pour chaque type de phénomène analysé. Une synthèse de tous les résultats acquis conclut notre analyse ainsi qu'une confrontation avec l'hypothèse d'explicitation de S. Blum-Kulka.

Přehled tabulek

Tabulka č. 1.....	40
Přehled výskytu sémantických explicitací ve francouzském originálu <i>Etoile errante</i> a jeho českém překladu <i>Bludná hvězda</i>	
Tabulka č. 2.....	41
Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v FO1 a ČP1	
Tabulka č. 3.....	45
Přehled výskytu sémantických explicitací ve francouzském originálu <i>La cliente</i> a jeho českém překladu <i>Zákaznice</i>	
Tabulka č. 4.....	45
Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v FO2 a ČP2	
Tabulka č. 5.....	50
Celkový přehled výskytů sémantických explicitací ve francouzských originálech a jejich českých překladech	
Tabulka č. 6.....	50
Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu při překladech z francouzštiny do češtiny	
Tabulka č. 7.....	52
Přehled výskytu sémantických explicitací v českém originálu <i>Krásné zelené oči</i> a jeho francouzském překladu <i>Elle avait les yeux verts</i>	
Tabulka č. 8.....	53
Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v ČO1 a FP1	
Tabulka č. 9.....	56
Přehled výskytu sémantických explicitací v českém originálu <i>Jozova Hanule</i> a jeho francouzském překladu <i>La Belle je Joza</i>	
Tabulka č. 10.....	57
Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v ČO2 a FP2	
Tabulka č. 11.....	60
Přehled výskytu sémantických explicitací v českém originálu <i>Želary</i> a jeho francouzském překladu <i>Ceux de Želary</i>	
Tabulka č. 12.....	61
Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření v ČO3 a FP3	
Tabulka č. 13.....	68
Celkový přehled výskytů sémantických explicitací v českých originálech a jejich francouzských překladech	

Tabulka č. 14.....	69
Srovnání posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu při překladech z češtiny do francouzštiny	

Přehled grafů

Graf č. 1.....	49
Počet případů dle jednotlivých typů explicitací v dílech Etoile errante a La cliente	
Graf č. 2.....	64
Srovnání posunů způsobených zlogičťováním textu při překladu knih Jozova Hanule a Želary	
Graf č. 3.....	65
Srovnání posunů způsobených vykládáním nedořečeného při překladu knih Jozova Hanule a Želary	
Graf č. 4.....	66
Srovnání posunů způsobených formálním vyjádřením syntaktických vztahů při překladu knih Jozova Hanule a Želary	
Graf č. 5.....	67
Počet případů dle typů explicitace v překladech knih Jozova Hanule a Želary	
Graf č. 6.....	67
Celkové srovnání všech posunů při překladu knih Jozova Hanule a Želary	
Graf č. 7.....	70
Počet případů dle typů explicitace při překladu knih Krásné zelené oči (FP1) a Jozova Hanule a Želary (FP2+3) do francouzštiny	
Graf č. 8.....	71
Procentuální zobrazení posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu vyjádření ve všech analyzovaných překladech	
Graf č. 9.....	72
Procentuální srovnání posunů k explicitnějšímu a implicitnějšímu v překladech oběma směry	

Přehled použitých zkratk

VT – výchozí text

CT – cílový text

VJ – výchozí jazyk

CJ – cílových jazyk

ČO1 – český originál 1

ČO2 – český originál 1

ČO3 – český originál 3

FO1 – francouzský originál 1

FO2 – francouzský originál 2

ČP1 – český překlad 1

ČP2 – český překlad 2

FP1 – francouzský překlad 1

FP2 – francouzský překlad 2

FP3 – francouzský překlad 3

FP2+3 – francouzský překlad 2 a 3

Ptel1 – překladatel 1

Ptel2 – překladatel 2

Seznam použité literatury

Primární bibliografie

- Assouline, P.: *La cliente*. Paris: Gallimard 1998, 200 s.;
- Assouline, P.: *Zákaznice*. Praha: Prostor 2000. 174 s. Přeložil Lubomír Martínek.
- Le Clézio, J.-M. Gustave: *Etoile errante*. Paris: Gallimard 1994. 349 s.;
- Le Clézio, J.-M. Gustave: *Bludná hvězda*. Ewa Edition 1996. 294 s. Přeložila Eva Pokorná.
- Legátová, K.: *Jozova Hanule*. Praha/Litomyšl: Nakladatelství Paseka 2002. 110 s.;
- Legátová, K.: *La Belle je Joza*. Cergy: A vue d'œil 2008. 318 s. Přeložila Eurydice Antolin.
- Legátová, K.: *Želary*. Praha/Litomyšl: Nakladatelství Paseka 2001. 255 s.;
- Legátová, K.: *Ceux de Želary*. Lausanne: Les Editions noir sur blanc 2010. 377 s. Přeložila Christine Laferrière.
- Lustig, A.: *Krásné zelené oči*. Praha: Nakladatelství Andrej Šťastný 2003. 347 s.;
- Lustig, A.: *Elle avait les yeux verts*. Paris: Galaarde Editions 2010. Přeložila Erika Abrams.

Sekundární bibliografie

- Baker, M. (1992): *In Other Words. A Coursebook of Translation*. London/ New York: Routledge.
- Baker, M. (1993): Corpus Linguistics and Translations Studies. IN : Baker, M. – Francis, G. – Tognani-Borelli, E. (eds.): *Text and Technology. In Honour of John Sinclair*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing, s. 239-250.
- Baker, M. (1995): Corpora in Translation Studies: An Overview and Some Suggestions for Further Research. *Target*, č. 2, s. 223-243.
- Bečka, J.V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia. 467 s.
- Blum-Kulka, S. (1986): Shifts of Cohesion and Coherence in Translation. IN: House, J. - Blum-Kulka, S. (eds.): *Interlingual and Intercultural Translation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, s. 17-36.
- Delisle, J. (1997): *La traduction raisonnée*. Presses Universitaires d'Ottawa.
- Englund-Dimitrova, B. (2005): *Expertise and Explication in the Translation Process*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.

Grevisse, M. – Goosse, A. : *Le bon usage*. Ed. J. Duculot, Gembloux

Gutt, E.-A. (1996): *Implicit Information in Literary Translation: A Relevance-Theoretic Perspective*. Target, č. 2, s. 239-256.

Güttinger, F. (1963) : *Zielsprache : Theorie und Technik des Übersetzens*. Zürich : Manesse Verlag.

Hausenblas, K. (1972): *Explicitnost a implicitnost jazykového vyjadřování*. IN: Slovo a slovesnost, č. 33, s. 98-105.

Jelínek, M. (1995): *Konkurenty explicitní a implicitní*. IN: Grepl, M. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, s. 744-752.

Klaudy, K. (1996): *Back-Translation as a Tool for Detecting Explicitation Strategies in Translation*. IN: Klaudy, K. – Lambert, J. – Sohar, A. (eds.): *Translation Studies in Hungary*. Budapest: Scholastica, s. 99-114.

Klaudy, K. (1998): *Explicitation*. IN: Baker, M. (ed.): *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London/ New York: Routledge, s. 103-108.

Klaudy, K. – Károly, K. (2005) : *Implication in Translation : Empirical evidence for operational asymmetry in translation*. Across Languages and Cultures, roč. 6, č. 1, s. 13-28.

Knittlová, D. (2000): *K teorii a praxi překladu*. Olomouc.

Konšalová, P. (2006): *Explicitnost a explicitace v překladu*. [Magisterská diplomová práce]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

Kozák, P. (2004): *Explicitnost a explicitace v překladech popularizujících textů*. [Magisterská diplomová práce]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

Levý, J. (1983): *Umění překladu*. Praha: Panorama.

Linke, A. Nussbaumer, M. (2000) : *Konzepte des Impliziten : Präsuppositionen und Implikaturen*. IN : Brinker, K. et al. (Hrsg.) : *Text- und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. 1. Halbband. Berlin/New York : Walter de Gruyter, s. 435-448.

Nida, E. A. (1964): *Toward a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill.

Øverås, L. (1998): *In Search of the Third Code: An Investigation of Norms in Literary Translation*. Meta, roč. 43, č. 4, s. 571- 588.

- Papai, V. (2004): *Explicitation. A universal of translated text?* IN: Mauranen, A. – Kujamaki, P. (eds.): *Translation Universals. Do they exist?* Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing, s. 143- 164.
- Popovič, A. (1974): *Teoria umeleckého prekladu – Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran.
- Popovič, A. (ed.) (1983): *Original – Preklad. Interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran.
- Pošta, M. (2000): *Výběr jazykových prostředků z hlediska míry explicitnosti a implicitnosti v originálu a překladu*. [Magisterská diplomová práce]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- Pražská, H. (2008) : *Explicitnost a explicitace v překladu*. [Magisterská diplomová práce]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- Puurinen, T. (2004): *Explicitation of clausal relations: A corpus-based analysis of clause connectives in translated and non-translated Finnish children's literature*. IN: Mauranen, A. – Kujamaki, P. (eds.): *Translation Universals. Do they exist?*Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing, s. 165- 176.
- Séguinot, C. (1985) : *Translating implicitation*. Meta. roč. 30, s. 295-298.
- Seleskovitch, D. – Lederer, M. (1984): *Interpréter pour traduire*. Paris: Didier
- Toury, G. (1980): *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: Tel Aviv University.
- Toury, G. (1995): *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Václavíková, M. (1998): *Explicitnost a implicitnost v originálu a překladu*. [Magisterská diplomová práce]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- Vásquez-Ayora, G. (1997): *Introducción a la Traductología*. Georgetown University. 453 s.
- Vinay, J.-P. – Dalbernet, J. (1958): *Stylistique comparée du français et de l'anglais: Méthode de traduction*. Paris: Librairie Marcel Didier.

Jazykové příručky a slovníky

Čechová, M. a kol. (1996): *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV.

Čechová, M. a kol. (1997): *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV.

Filipec, J. a kol. (ed.) (1994): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2006. 647 s.

Grepl, M. – Karlík, P. (1996): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : NLN.

Komárek, M. a kol. (1986): *Mluvnice češtiny [2]: Tvarosloví*. Praha: Academia.

Lyer, S. (1972): *Francouzsko-český slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 736 s.

Lyer, S., Vlasák, V. (1993): *Česko-francouzský slovník A-Q, R-Ž*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1950 s.

Morvan, D. (2007): *Le Robert de poche*. Paris : Dictionnaires le Robert. 1074 s.

Seznam příloh

Příloha 1: Excerpta z knihy *Etoile errante* a jejího překladu do češtiny

Příloha 2: Excerpta z knihy *La cliente* a jejího překladu do češtiny

Příloha 3: Excerpta z knihy *Krásné zelené oči* a jejího překladu do francouzštiny

Příloha 4: Excerpta z knihy *Jozova Hanule* a jejího překladu do francouzštiny

Příloha 5: Excerpta z knihy *Želary* a jejího překladu do francouzštiny